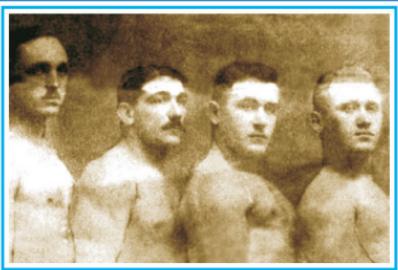

І. Мільчевич, А. Шерегій ■

Богатирська есмінфема Закарпаття

Від класичної
боротьби –
до магії
дзюдо

**Iван Мільчевич
Андрій Шерегій**

**БОГАТИРСЬКА
ЕСТАФЕТА
ЗАКАРПАТТЯ**

**Від класичної
боротьби —
до магії дзюдо**

Ужгород
ВАТ “Видавництво “Закарпаття”
2008

ББК
М 60

Як Черкащину Іван Піддубний, так Закарпаття Кротон (теж Іван, Фірцак, уродженець мальовничого села Білки на закарпатській Іршавщині) небуденними якостями силача-борця уславив на весь світ. У книзі журналіста Івана Мільчевича та майстра спорту з боротьби дзюдо Андрія Шерегія прослідковано набутки закарпатців з класичної боротьби та дзюдо на борецьких килимах і на татамі краю.

Книга виходить у світ за сприяння
голови спостережної ради
ВАТ "Закарпатінтерпорт"
Ф. Г. Харути

Редактор Д. М. Федака

© Іван Мільчевич, Андрій Шерегій,
2008
© Микола Дем'ян, художнє офор-
млення, 2008
ISBN 966-347-045-3

Цілюще джерело духовного багатства й фізичного здоров'я

Передмова

“Серце болить від думки, що всі спортивні атрибути: кубки, вимпели, грамоти, дипломи, фотографії, вирізки із газет, плакати, афіші, програми, листівки, особисті речі визначних наших спортсменів безжалісно нищаться”. У наведених словах палкого ентузіаста й творця культурно-спортивного поступу краю Василя Федака, відомого не лише на теренах Закарпаття, але й далеко за його межами – не лише жаль за втраченими реліквіями, але й нагадування, насамперед владним очільникам, про те, що спорт у всій його багатогранності був і залишається невід'ємним складником духовного багатства й фізичного здоров'я закарпатців.

Багаторічна мрія першого керівника обласного комітету фізкультури та спорту про створення на Закарпатті музею поки що залишилася нереалізованою. Але сам він зробив для цього все, що зміг, – залишив нинішнім і наступним поколінням у спадок своєрідну енциклопедію закарпатського спорту – фундаментальну друковану працю “Закарпаття у спортивному вимірі”. Завдячуючи цьому скрупульозному й унікальному дослідженню, сьогоднішній майбутній шанувальники спорту мають можливість в деталях знайомитись з історією його становлення й розвитку на Закарпатті упродовж минулого, а почасти й позаминулого століття, згадати імена ентузіастів, які вписали яскраві сторінки в спортивний літопис краю. І що найголовніше – відчути атмосферу фанатичної відданості ідеалам спорту, нормам спортивної моралі та етики, які сповідували зчинателі спортивного руху та старше покоління спортсменів краю.

Новітню історію закарпатського спорту творить нова генерація спортсменів та їх наставників. Для майбутніх поколінь її здобутки зафіковані не лише в офіційних протоколах та звітах федерацій з різних видів спорту. Вони спресовані також у лаконічних рядках газетних публікацій сьогоднішніх спортивних журналістів краю: Степана Селменського, Василя Гаджеги, Івана Кузьми, Івана Жироша, Володимира Таракюка, Тараса Ващука, Романа Синишина, Олександра Сабадоша та багатьох інших.

На книжкових полицях шанувальників історії крайового спорту останніми роками з'явилися як нові ґрунтовні журналістські дослідження, так і видання фахівців з різних видів спорту. Це – оригінальне видання Івана Жироша “Шлях до Олімпу”, що розповідає про першого серед закарпатців олімпійського чемпіона, футболіста Йожефа Бецу, книжка Василя Гаджеги, присвячена легендарному закарпатському силачеві Іванові Фірцаку (Кротону). Наймолодшим поціновувачам дивовижного таланту цього легендарного силача, що своїм небуденным борецьким талантом підкорив світ, адресована дитяча книжка молодого письменника й знаного в області журналіста Олек-

**Олександр
НАГІБІН**

сандра Гавроша "Неймовірні пригоди Івана Сили, найдужчої людини світу", яка минулого року побачила світ у львівському "Видавництві Старого Лева". Справжнім гімном закарпатської шаховій школі стала книжка К. Найпавера "Фігури закарпатської шахівниці". Суттєво доповнила спортивний літопис краю й книга Петра Крайняниці "Історія Закарпатського футболу" (упорядник – Володимир Тарасюк). У 2007 році у видавництві "Гражда" вийшла книга В. Поляка та О. Тріфана "Волейбол Закарпаття".

Віриться, що своїх літописців невдовзі знайдуть і легка атлетика, фехтування, теніс, бокс, стрільба з лука та багато інших видів спорту, якими жило не одне покоління закарпатських спортсменів. Сьогодні над багатьма з цих питань плідно працює кафедра фізичного виховання УжНУ, очолювана талановитим організатором фізкультурно-спортивної роботи, відомим у минулому легкоатлетом, професором С. О. Михайловичем. Зокрема, підготований колективом авторів навчальний посібник з легкої атлетики містить не лише модулі уроків, правила проведення змагань, але й відомості з історії кожного з видів легкої атлетики та найвищі досягнення легкоатлетів.

Відрадно, що впродовж останніх років на Закарпатті з'явилося ряд видань, які відкривають становлення й розвиток фізкультурно-спортивного руху в окремих районах та населених пунктах області. З-поміж інших, хочеться виокремити другу книжку колишнього голови районного відділу фізкультури і спорту Андрія Савки "Спортивний рух на Іршавщині – 2", яка вийшла у 2006 році, а також книгу В. Поповича "До вершин майстерності і досконалості. З історії розвитку фізкультури і спорту у селищі Великий Бичків", що побачила світ раніше, у 2003 р.

Пропонована тобі, шановний читачу, книжка – це не історія, тим більше – не методичний посібник з популярного серед молоді виду спортивної боротьби.

Завдання, які ставили перед собою автори, значно скромніші. Сьогодні дзюдо – один з наймолодших видів єдиноборств на пострадянському просторі. Він гуртує

навколо себе тих, хто цінує в єдиноборстві не лише фізичну силу, але й розум, благородство, взаємоповагу. Адже не випадково одним із варіантів визначення поняття "дзюдо" є – "мистецтво домагатися перемоги з допомогою розуму".

Сформований на основі особливих правил поведінки та традицій, Кодекс честі дзюдоїста містить цінності, необхідність подальшого утвердження яких у нашому непростому сьогоденні особливо актуальні. Це – ввічливість, сміливість, щирість, вміння контролювати власні емоції, чесність, скромність, дружба. Саме ці риси характеру особистості є тим фундаментом, на якому формувалися високі моральні й фізичні якості основоположників багатьох видів спорту на Закарпатті і славетних українських спортсменів.

Пропоноване видання – своєрідний екскурс в історію спортивної боротьби обlasti загалом, спроба простежити бодай в загальних рисах її види, нагадати юним спортсменам та уболівальникам історію появи дзюдо на європейському континенті, пострадянському просторі та на теренах Закарпаття. Але чи не найголовніше – допоки в пам'яті шанувальників спорту зберігаються імена відомих борців, події й факти становлення й розвитку дзюдо на Закарпатті, зафіксувати все це для майбутніх дослідників спортивної історії краю. А ще – сказати добре слово про тих, кого не видно на татамі, але чия небайдужість до проблем фізичного гарту й духовного збагачення молоді, безкорислива благодійна допомога сприяє примноженню колишньої слави закарпатських борців.

**Олександр НАГІБІН, віце-президент
Федерації дзюдо України,
Заслужений тренер України, голова
громадської організації "Дзюдо для всіх",
володар 7-го дану Міжнародної федерації
дзюдо,**

**Федір ХАРУТА, президент Федерації
дзюдо Закарпатської області.**

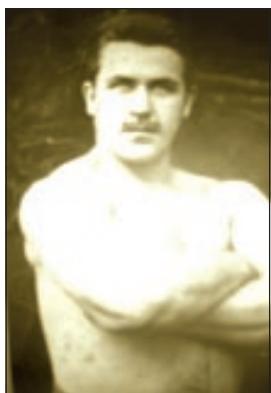

**Федір
ХАРУТА**

■ 1. Першопрохідці

**1911 р. Жігмонд
Подлужані –
засновник класичної
боротьби в Ужгороді,
перший керівник
секції та діючий
тренер**

**Iштван Кутлан – один
з найвідоміших
борців Закарпаття в
20-х роках минулого
століття.
1919р. Фото з архіву
Е. Гудак**

За свідченням Василя Федака, перша офіційна згадка про змагання із на той час мало кому відомого виду спорту – боротьби, на теренах Закарпаття з'явилася на сторінках часопису "Мункачі уишаг" у 1894 році. Газета повідомляла про те, що мukачівські гімназисти змагалися за першість навчального закладу з боротьби. Дещо згодом, за прикладом мukачівців, подібні змагання провели учні Ужгородської та Берегівської гімназій. Що ж до популяризації цього виду спорту серед дорослих, то перша секція з класичної боротьби була створена в 1909 році при Ужгородському атлетичному клубі. Пальма першості в її організації належить місцевому службовцю Жігмонду Подлужані, який на громадських засадах тренував ужгородських борців. Заняття відвідували понад 30 чоловік, здебільшого робітники-поліграфісти. Про вдалий старт та неабиякий талант тренера засвідчує бодай той факт, що уже через два роки на змагання до Ужгорода приїжджали кращі борці з багатьох міст Угорщини – Кішварди, Ніредьгази, Дебрецена, Будапешта та ряду інших.

На першості Угорщини з класичної боротьби, що проводилася у 1913 році, Жігмонд Подлужані був п'ятим. Серед відомих на той час його учнів – борці Пал Кулик, Ференц Петкі та ряд інших.

Перша світова війна, коли більшість спортсменів була мобілізована до австро-угорської армії, перервала ритм спортивного життя краю на довгих п'ять років. Новий етап його розвитку настав після входження Закарпаття до складу Чехословаччини.

Починаючи з 1919 року, стають відомими імена нових борців. У 20-х роках кращими з поміж них вважалися брати Іштван, Онтол та Ондраш Кутлани з Фанчикова.

Справа наліво:
Ондраш та Іштван
Кутлани,
професійний борець з
Праги чемпіон світу
Йозеф Вондрачек та
заступник голови
Ужгородського
атлетичного клубу
Андор Кубовчик.
Фото 1924 р.

...Іштван Кутлан — талановитий художник, якому випало щастя навчатися у Паризькій Академії Жульєна, спілкуватися з учнями знаменитої студії Шимона Холоші у Нодьбані, співпрацювати як ілюстратору з Йосипом Бокшаєм. Його картинами захоплювалися шанувальники образотворчого мистецтва Будапешта, є вони і в знаменитій Третяковці в Москві. Він писав п'єси й сам виступав у ролі актора. Зіграв головну роль в одному з кінофільмів. У його власноруч спроектованій віллі у Фанчикові, неодноразово бували, окрім закарпатських, знані в Європі митці — Янош Торма, Пітер Сюле. Із всесвітньовідомим художником Імре Ревесом, який на схилі літ повернувся до Виноградова, Іштван Кутлан провів не одну годину в розмовах про велике мистецтво. Однак, упродовж всього трудового життя, він не покидав вчительської роботи у початкових класах рідного Фанчикова. Та було в його житті ще одне захоплення, яке поділяли і його брати, теж педагоги, Антол та Ондраш. Це — спортивна боротьба. Надліні від природи дивовижною силою, брати Кутлани упродовж 20-х років минулого століття були справжніми кумирами тодішніх уболівальників та героями спортивних публікацій у газетах "Грек", "Уй грек", "Спорт ревю", "Кезлень". Сьогодні вирізки з цих газет, як і всі інші документи, що стосуються життя і творчості відомого художника, вчителя, спортсмена Іштвана Кутлана бережно зберігаються у родинному архіві його внучки, знаного у Виноградові педагога, невтомного пропагандиста його творчості Ельвіри Дмитрівни Гудак.

1 жовтня 1919 року газета "Грек", повідомляла, що "відомий по всій країні Іштван Кутлан показав всю красу боротьби, вміння задіяти всі частини тіла, м'язи ніг і рук, регулювати дихання, забезпечувати самоконтроль. Брати Кутлани розпочали свою спортивну діяльність у галузі класичної боротьби, джіу-джитсу та боксу в рамках УРТТ". У цьому зв'язку важливо відзначити таке. Професор Токійського університету, німець Ервін Бельц, який ще в 1872 році зацікавився джіу-джитсу, висловив думку, що джіу-джитсу і дзюдо — фактично одне і те ж, але в джіу-джитсу грубіші прийоми. Терміном дзюдо, на його думку, підкреслюється релігійно-етичний зміст боротьби.

З огляду на це можна стверджувати, що саме Кутлани стали на Закарпатті фундаторами джіу-джитсу (дзю-дзюцу), як основи дзю-

до. Їм належить також й ідея створення в Ужгороді спеціалізованої школи зі спортивної боротьби для дітей віком від 5 до 12 років, у тому числі й дівчаток. Навчання у цій школі, за повідомленням газети "Спорт ревю" від 21 грудня 1919 року, було безкоштовним.

За тодішньою практикою, тренувальні збори, показові виступи борців проводились у будь-якому місці, де збиралися глядачі: в антрактах між театральними виставами, в ресторанах, на відкритих спортивних майданчиках, на міських пляжах.

Так, у номерах більшості тодішніх газет за 25 листопада 1919 р. в основу спортивних повідомлень було покладено тренувальний виступ за участь близько 200 борців в ужгородському ресторані "Корона". Ключовим моментом став поєдинок Іштвана Кутланя з професійним борцем з Праги, тодішнім чемпіоном світу, чехом Йозефом Вондрачеком. Тоді Іштван Кутлан зробив те, на що не сподівався й сам: Вондрачек не встояв перед могутнім захватом його рук і змушеній був визнати свою поразку.

Брати Кутлани причетні і до створення спортивних секцій з класичної боротьби та дзю-дзютцу не лише в Ужгороді, але й в інших містах тодішньої Підкарпатської Русі. Так, газета "Муникачі греек" у номері за 20 лютого 1921 року вмістила повідомлення: "клас боротьби, яким керують брати Кутлани, працює з 10 години. Всіх бажаючих просимо з'явитися для запису". Ця ж газета у публікаціях 20-х років, захоплюючись силою й борецькою майстерністю братів Кутланів, називає їх "левами" і "тиграми", які не знають втоми і є бажаними гостями публіки у всьому краї.

Для пропаганди спортивної боротьби Іштван Кутлан неодноразово виїжджав у населені пункти області і влаштовував показові виступи. При цьому його спаринг-партнерами виступали брати.

Ось що розповів про один з таких виступів кореспондент газети "Уй греек": "Боротьба йде за всіма правилами. На піску – два Кутлани. Спорт є спорт. Двох переможців не буває. Один із них завжди сильніший. Після чесної перемоги ніхто не гнівається, не заздрить іншому. Брати Кутлани ніколи не були конкурентами. Вони залишалися братами-спортсменами. Як правило, перемагає завжди старший і сильніший – Іштван. А молодші прагнуть удосконалити свою майстерність, вловити кожен новий нюанс, здавалося б, давно відомих прийомів. Вони завжди там, де старший – на тренуваннях, на показових змаганнях, на спектаклях. Бо всі вони з одного могутнього кореня, здорового, міцного, люблять свою землю, свій рід, край, і перш за все – рідне село і батьків."

Своєрідним підсумком спортивної діяльності Іштвана Кутлана стала публікація невідомого автора в газеті "Ігозшаг" під заголовком "Забутий Геракл" та однайменний автопортрет, виконаний у 1932 році.

Сьогодні "Геракл" – талановитий спортсмен, чудовий художник, неперевершений педагог Іштван Кутлан – знову повертається до своїх уболівальників. Повертається, аби зайняти гідне місце серед тих, хто закладав фундамент закарпатських спортивних єдиноборств. Його пам'яті, зокрема, був присвячений I Всеукраїнсь-

кий турнір із греко-римської боротьби, що пройшов у Виноградові у вересні 2007 року. Серед 145 учасників, які представляли 17 команд з ряду областей та районів України, були й заслужені тренери України Степан Чернецький та Андрій Телебан разом зі своїми іменитими вихованцями – володарями Кубка світу Олександром Чернецьким та Віталієм Ліщинським.

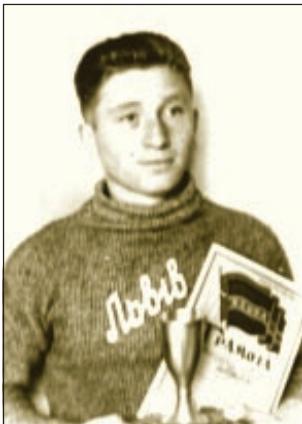
У розвиток тогоджасної боротьби на Закарпатті у міжвоєнний період вагомий внесок зробили й ряд інших спортсменів УРТТ (Ужгородського робітничого тілогартуючого товариства). Серед кращих його борців – Йожеф Войнар, Андор Кубовчик, Віктор Лелік. Тодішнім шанувальникам спорту були добре відомі й імена мукачівських борців Арпада Поповича та Яноша Гутмана, берегівчан – Іштвана Боднара, Йожефа Поллака та ряду інших. Більшість із них були рядовими робітниками, спортивній боротьбі могли присвятити лише позаробочий час, і все ж таки вони гідно прославляли тодішню Підкарпатську Русь на країнових та загальночехословачських змаганнях. Про зростання популярності класичної боротьби та майстерності спортсменів засвідчує такий відомий факт. У 1924 році чотири ужгородські борці – Йожеф Войнар, Іштван Кутлан, Віктор Лелік та Андор Кубовчик були включені кандидатами до складу збірної команди Чехословаччини для участі в Олімпіаді в Парижі. І лише прикра випадковість – халатність чеського чиновника, з вини якого команда не зуміла вчасно виїхати до Праги й приїднатися до збірної команди, завадила цьому.

Поряд з Ужгородом у 30-х роках відомими центрами цього виду спорту були Мукачево та Берегово. До прикладу, на країнових змаганнях, які проходили в Берегові у 1936 році, Мукачево було представлено 12 борцями та 3 тренерами.

Відомі політичні події кінця 30-х – початку 40-х років значно загальмували спортивне життя краю. Однак уже в перші повоєнні роки, ужгородцям Йожефу Войнару, Івану Чулаку, Віктору Котоно, мукачівцям Арпаду Поповичу, берегівчанам Йожефу Поллаку, Арнольду Роту, Віктору Шомоді та деяким іншим ентузіастам спортивної боротьби вдалося внести новий потужний струмінь у її розвиток.

Благотворний вплив на цей процес мала й започаткована у 50-х роках ХХ ст. традиція щорічного проведення чемпіонатів області, районів та обласних рад спортивних товариств. Особливої популярності набрало атлетичне триборство, до якого, окрім боротьби, входили бокс та важка атлетика.

Однак справжнє відродження традицій спортивної боротьби на Закарпатті, започаткованих робітничими спортивними товариствами 20 – 30-х років минулого століття, пов’язане з одним із найпомітніших активістів спортивного життя краю у 60 – 70-х роках минулого століття Іллею Марковичем. Здібний спортсмен, талановитий тренер, він першим із закарпатських борців отримав спеціалізацію з класичної боротьби у вищому навчальному закладі.

**1953 р. Студент
третього курсу
інституту фізкультури
і спорту Ілля
Маркович – чемпіон
Львова з класичної
боротьби**

2. Борецька школа Іллі Марковича

На обережне запитання: де б можна знайти відомості про багаторічного викладача фізичної культури Ужгородського комерційного технікуму Іллю Михайловича Марковича, — секретар приймальної директора здивувано відповіла: “Як де? У нього самого. Шукайте його в спортивній залі”. Спочатку закралася думка: чи це не помилковий збіг прізвищ? Адже, за нашими підрахунками, колишньому голові обласної федерації з класичної боротьби, Відмінникові народної освіти та Відмінникові фізичної культури і спорту, багаторазовому чемпіону області Іллі Марковичу мало б бути далеко за сімдесят. Сумніви розвіялися, як щойно зі спортзалу, попросивши вибачення в учнів, виглянув спортивної статури мужчина зі щирим, відкритим обличчям і відрекомендувався: “Ілля Маркович.”

Народився Ілля Михайлович у 1932 році в селі Старе Давидково на Мукачівщині. Спортом, як жартує сьогодні, почав займатися чи не з першого класу, коли щодня долав чималу відстань від рідного села до школи у Ракошині. У старших класах був постійним учасником й неодноразовим переможцем з легкої атлетики серед школярів району. Тож коли постало питання: куди податися після школи, — вагань не було, лише до Львівського державного інституту культури і спорту. На скромного, але напрочуд працьовитого й наполегливого юнака, який з однаковою відповідальністю ставився до занять з усіх видів спорту, уже на другому курсі звернув увагу заслужений майстер спорту СРСР Сергій Спірідонов, який керував на той час секцією класичної боротьби. Досвідчений тренер одразу помітив у другокурсників саме ті фізичні дані й вольові якості, які необхідні для цього виду спорту.

До 30-х років минулого століття класична боротьба називалась “французькою”, потім — фінсько-французькою, з 1947 року

— греко-римською. У 1948 році отримала назву "класичної", а в 1991 році знову була перейменована в греко-римську. Характерною її рисою, на відміну багатьох національних видів, є боротьба у стійці і в партері. Незважаючи на обмежену кількість захватів (не нижче пояса) і заборону застосування кидків за допомогою ніг, вона містить значну кількість кидків та переворотів. У партері дозволяється "перекидати" противника на спину з положення "стоячи на колінах", "лежачи на грудях" або на боці. Для перемоги необхідно притиснути супротивника спиною до килима. Перемога присуджується і за проведенням прийомів (за балами). Час поєдинку часто змінювався. Наразі він триває два періоди по три хвилини з перервою в 1 хвилину. До програми Олімпійських ігор класична боротьба була включена з 1896 року, тобто, з самого початку сучасних Олімпійських ігор.

Всі ці теоретичні й практичні "премудрості" класичної боротьби І. Марковичу доводилось освоювати у вузі, аби згодом упродовж багаторічної тренерської праці щедро ділитися ними зі своїми вихованцями.

...Але все це — згодом. Тоді ж пропозицію викладача зосередитись на класичній боротьбі Ілля сприйняв, як звик сприймати доручення батька, який завжди наголошував: головне, не те, яку роботу виконуєш, а те, як ти її зробиш.

На борецькому килимі проводив не лише планові заняття, але й увесь вільний час, заохочуючи до цього й спаринг-партнерів з числа однокурсників. А тому, коли на першості Львова з класичної боротьби у 1953 році у своїй ваговій категорії став чемпіоном міста серед борців молодшого покоління, в інституті сприймали це як належне. Відтоді не пропускав жодних молодіжних змагань.

По завершенню навчання був скерований в розпорядження комітету з фізичної культури і спорту Закарпатського облвиконкому, який очолював Євген Драга. Першого дипломованого фахівця з кла-

*Ілля Михайлович
Маркович —
талановитий тренер,
один із
найрезультативніших
організаторів
класичної боротьби в
області*

1956 р. Учні І. Марковича з Ужгородського художньо-технічного училища №3 – майбутні відомі ужгородські борці (зліва направо) Володимир Усачов, Вадим Волков, Яків Таракюк, Петро Турков, Станіслав П'янков

сичної боротьби вирішили використати за спеціальністю в облраді "Спартака". Керував нею на той час один з найкомпетентніших спортивних організаторів краю Петро Крайнянича. Завдяки йому було придбано єдиний в області борецький килим, однак через відсутність тренера з спортивної боротьби він не використовувався.

У першій же розмові з молодим тренером Петро Іванович, добре обізнаний з спортивною історією Закарпаття, ніби між іншим, зауважив, що з приходом в область фахівця з спортивної боротьби, можна б подумати й про відродження колишньої слави закарпатських борців.

– Про Жігмонда Подлужані, Пала Кулика, Йожефа Войнара, Івана Чулака, Андора Кубовчика, братів Кутланів, Арпада Поповича, Яноша Гутмана, Іштвана Боднаря та багатьох інших фундаторів закарпатської спортивної боротьби, – щиро візнається Ілля Михайлович, – я на той час мало що знов. Але зрозумів головне: є непогана матеріальна база, і треба починати працювати.

Перші його учні – молоді робітники ужгородських підприємств та вихованці ПТУ. Скільки їх пройшло через руки вчителя? Пам'ятає кожного. Серед них – майстри спорту СРСР Станіслав П'янков, Петро Турков, Павло Свистак, Олег Ляшенко, Володимир Усачов, кандидати у майстри спорту Валерій Волков, Володимир Гудзинський, Михайло Мартинюк, Анатолій Шевченко, Йосип Золтані, Володимир Богдан, брати Станіслав та Яків Таракюки, Іван Чубар, Йосип Болдижар. Тепло згадує Ілля Михайлович й тих, хто, маючи добру спортивну підготовку, допомагав йому готувати збірну ко-

Станіслав П'янков –
переможець першості
ЦСК "Спартак" у
Казані. 1959 р.

Тренер С. П'янков
демонструє на
черговому занятті
кидок через спину

Змагання зі спортсменами з Алма-Ати. Ужгородський борець
Вадим Волков проводить кидок "суплекс".
Судить – Станіслав П'янков

манду борців області для участі в республіканських та всесоюзних змаганнях, відомчих спартакіадах спортивних товариств "Спартак", "Авангард", "Динамо", "Буревісник", "Колос", керівників ряду ПТУ, Ужгородського державного університету, художнього училища. Серед них — чемпіон України, офіцер мукачівського гарнізону, майстер спорту Володимир Превородський, майстер спорту Іван Кутузов — колишній працівник Ужгородського гарнізонного Будинку офіцерів, майстер спорту Анатолій Жуков — інженер механічного заводу та багато інших.

На Спартакіаді України 1956 р. команда закарпатських борців була на дев'ятому місці. У першій десятці залишалася й у 1958 році, а в 1959 серед 26 команд-учасниць зайняли 11 місце.

Але найбільшим досягненням ветеран спорту вважає те, що переважна більшість тогочасних борців, сягнувши високих результатів, самі ставали тренерами на громадських засадах, залюбки працювали з молоддю.

Цікавий співбесідник, Ілля Михайлович замовкає лише тоді, коли йдеться про нього особисто.

Однак із розмов з багатьма його учнями, ситуація повторюється з точністю до навпаки.

Ось що розповідає про свого наставника майстер спорту з чотирьох його видів — класичної боротьби, стрільби з пістолета, офіцерського триборства та службового багатоборства Станіслав Миколайович П'янков:

"У 1955 році я навчався в тодішньому художньо-ремісничому училищі в Ужгороді. На мене і кількох моїх товаришів звернув увагу знаний на той час тренер з гімнастики Іван Вавринчак і запропонував відідувати заняття, які проходили у спортивному залі ДСТ "Спартак". Почалися тренування, і йшлося до того, що з часом ми могли стати непоганими гімнастами. Та коли у цьому ж залі розпочали заняття члени секції борців, з якими почав працювати Ілля Маркович, який щойно закінчив навчання у Львівському інституті фізичної культури і спорту, наші плани різко змінилися. Невдовзі вже близько 20-ти "втікачів" з інших секцій опинилися під опікою І. Марковича. Чим полонив нас, 15-річних "петеушників", 23-річний тренер? Сьогодні, з висоти власних 68-років, можу з впевненістю сказати, що не лише атлетичною статурою, фанатичною закоханістю у спорт, вмінням доступно роз tłumачувати той чи інший прийом і показати його на тренуванні. Він учив нас не лише спортивній боротьбі. Він навчав мистецтву жити: від найпростішого — як правильно тримати виделку й ніж, як вести себе у сім'ї, в розмові зі старшими — до складнішого: чому силу й спритність завжди мають супроводжувати розум і розсудливість, порядність і чесність. Тож не випадково багато учнів І. Марковича згодом стали тренерами, виховали талановитих спортсменів. Особисто я завдячу Іллі Марковичу тим, що у 1959 році виборов першість ЦСК "Спартак" у Казані, після чого, маючи за плечами лише ПТУ та вечірню школу робітничої молоді, успішно закінчив інститут фізкультури і спорту, працював тренером, заступником директора спортшколи."

Вихованці І. Марковича – члени збірної команди області після чергового тренування (кінець 50-х рр.)

Від себе додамо, що, працюючи тренером, С. М. П'янков, як і його наставник, виховав ряд талановитих спортсменів, серед яких майстри спорту Олег Ляшенко та Віктор Калінін.

Згодом служив в одній з силових структур, працював на господарській роботі. Сьогодні, давно розмінявши сьомий десяток літ очолює Закарпатське регіональне відділення страхової компанії "Універсальна" в обласному центрі.

Серед титулованих учнів Іллі Марковича – майстер спорту СРСР, учасник багатьох всесоюзних та загальноукраїнських змагань, багаторазовий чемпіон області у своїй ваговій категорії П. Турков.

У 1950 році його батька – кадрового офіцера-прикордонника переводять на службу до Ужгорода, куди згодом переїхала і вся родина. По завершенні навчання в ПТУ влаштувався на роботу в Ужгородський міськпромкомбінат. У цьому ж, 1956 році, опинився під опікою Іллі Михайловича. Доброзичлива атмосфера, напружені тренування – і перший успіх не заба-

Петро Турков – перший із закарпатських спортсменів, який виконав норматив майстра спорту з класичної боротьби. Фото 1964 р.

рився. У червні 1956 року Петро Турков на першості спортивного товариства "Червона Зірка", що проходила у Львові, виборює у напівлегкій вазі третє місце. Отримана тоді перша грамота, як і решта 49 спортивних нагород, якими відзначено Петра Петровича, зберігаються в сімейному альбомі ветерана спорту.

Найбільшим успіхом у своїй спортивній біографії П. Турков вважає виступ на Всесоюзних змаганнях найсильніших першорозрядників товариства "Спартак", які проводились в Рязані в грудні 1963 року. На цих престижних змаганнях двадцятип'ятирічний слюсар Ужгородського механічного заводу Петро Турков виборов третє місце і першим із закарпатських борців виконав норматив майстра спорту з класичної боротьби.

"Вітаючи мене з цією подією, — згадує Петро Петрович, — Ілля Михайлович жартував: "Оскільки ти вже став майстром спорту, то можеш женитися".

Нагрудний знак майстра спорту СРСР за №35306 та відповідне посвідчення зберігається у сім'ї Туркових як одна з найдорожчих реліквій.

На механічному заводі П.Турков працював аж до виходу на пенсію у 1998 році. Почав рядовим робітником, навчався у Дрогобицькому механічному технікумі. У 47-річному віці закінчив економічний факультет УжНУ. Працював начальником цеху, очолював відділ кадрів. Уесь цей час тренував заводську команду — неодноразово переможникою міських та обласних змагань. Постійно підтримував зв'язки зі своїм колишнім тренером І.Марковичем. Доводилося, й неодноразово, разом судити змагання борців.

— Коли я відзначав власне 60-річчя, згадує ветеран, Ілля Михайлович був одним з найпочесніших гостей. Більше того, саме він підняв клопотання перед управлінням з фізичної культури і спорту облдержадміністрації та Закарпатського відділення національного олімпійського комітету про нагородження мене почесними грамотами.

Петро Петрович і сьогодні з щирістю й теплотою згадує заняття в улюбленого тренера та друзів-спортсменів. "Якось, — каже, — я пропустив заняття в секції, не попередивши тренера. Ввечері того ж дня — дзвінок у двері нашої квартири. Відкриває батько, і чую знайомий голос Іллі Михайловича: "З Петром все гаразд? Справа в тім, що він пропустив заняття". Довелося просити вибачення й запевняти, що більше такого не буде. Для мене це стало добрим уроком, який не раз нагадував і своїм учням."

Згадує П. Турков і таке. Перед кожним серйозним виступом, Ілля Михайлович особисто боровся з ним і, лише переконавшись у добрій фізичній формі спортсмена та досконалому володінні технікою, благословляв на участь у змаганні. Особливу увагу звертав на страхування і самострахування, запобігання травмам та вміння надати першу допомогу товаришеві по команді, якщо травми не вдавалося уникнути. І це виручало не раз. Якось на міжобласних змаганнях у Львові у 1960 році в процесі кидка Станіслав Тарасюк при невдалому падінні вивихнув ліктьовий суглоб. "Стас на якусь мить забув

1957 р. Вихованці тренера І. Марковича – учні Ужгородського художньо-промислового училища №3 серед учасників першості Укрради "Трудові резерви" з класичної боротьби

1959 р. Вихованці тренера І. Марковича Петро Турков (четвертий справа) та Йосип Золтані (шостий зліва) у складі збірної команди Ужгородського військового гарнізону на змаганнях

настанови тренера про те, що при кидкові руки необхідно міцно притискати до себе, – каже Петро Петрович, – от і довелося мені в лічені секунди вибігти на килим і вправити вивих. Боротьба продовжилась, і наш спортсмен завершив її достойно.”

Як і його давнішній товариш Станіслав П'янков, Петро Петрович переконаний: своїми успіхами колишні вихованці Іллі Михайловича завдячують не лише його тренерському таланту, але й особистій порядності, душевній щирості, вмінню співпереживати і радість перемоги, й гіркоту невдач.

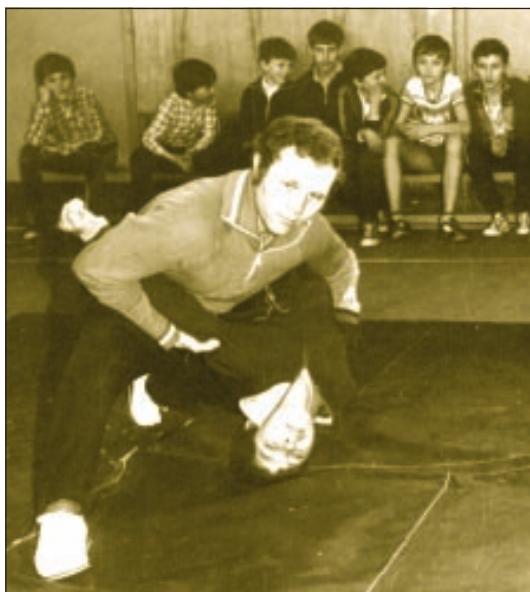
У сім'ї Туркових, як і в сім'ях багатьох колишніх відомих борців Ужгорода, в яких вдалося побувати, панує своєрідний "культ Марковича". Про нього згадують лише з найкращого боку. "Жіноча половина" акцентує увагу на його особистій мужності й сімейній вірності: Ілля Михайлович упродовж довгих 18 років сам доглядав свою кохану дружину й колегу-педагога Марту, яку невиліковна спадкова хвороба прикувала до ліжка. При цьому ніколи ні в кого не просив жодних послаблень: проводив уроки фізкультури в техніумі, брав активну участь у спортивному житті Ужгорода та області, а вдома виконував всю хатню роботу, виховував сина."

Одним з найбільш здібних учнів Іллі Марковича був і сьогоднішній вчитель фізкультури Ужгородського вищого професійного училища торгівлі та технологій, майстер спорту з класичної боротьби Павло Свистак. Згадуючи свого першого наставника, Павло Юрійович, зокрема, наголошує: "Як на мене, то його талант тренера особливо яскраво проявлявся у вмінні підтримувати й розвивати в нас, підлітків, бажання стати сильними. За всі три роки навчання боротьби у Іллі Михайловича, я не пригадую жодної конфліктної ситуації між тренером і його підопічними. Він якось особливо щиро, по-батьківськи ставився до кожного з нас."

Сам П. Свистак, виконавши під керівництвом І. Марковича норматив первого розряду, згодом удосконалював спортивну майстерність під час військової служби, яку проходив у Київському вищому військовому артилерійському училищі. На окружних змаганнях підтверджив норматив кандидата у майстри спорту. По завершенні військової служби вирішив будь-що здобути середню освіту та продовжити навчання в інституті фізкультури і спорту. Тут, у столиці, влаштувався на роботу за спеціальністю – столяром на меблевій фабриці, а вечорами відвідував школу робітничої молоді. Було нелегко, але заняття боротьбою не полішив. По завершенні вечірньої школи у 1968 році вступив на заочне відділення Київського інституту фізичної культури і спорту. У 1969 році на першості України з класичної боротьби, що проводилася в м. Тульчин на Вінниччині у своїй ваговій категорії зайняв перше місце і став майстром спорту. У цьому ж році повернувся до Ужгорода, де його радо зустріли як колишній тренер, так і друзі-спортсмени, члени обласної збірної команди з класичної боротьби. Тренував молодих борців у спортзалі гарнізонного Будинку офіцерів. Працював у товаристві "Авангард", був одним з організаторів об'єднаного колективу фізкультури будівельних організацій, спортсмени якого уже через два роки, у 1973-му, стали переможцями міської спартакіади. Згодом перейшов на роботу у ДСТ "Спартак". Та вабила педагогічна робота. Тому у 1982 році займає посаду

Кидок через стегно – проводить Станіслав П'янков

*Майстер спорту
П. Свистак – учитель
фізичного виховання
Ужгородської
СШ № 12.
Фото 1988 р.*

*Урок фізкультури в СШ № 12 м. Ужгорода,
майстер спорту П. Свистак демонструє
прийом "утримання на мостику"*

вчителя фізкультури ЗОШ № 12, де пропрацював 8 років. За цей період школа постійно виборювала першість на загальноміських спартакіадах школярів. Гордістю Павла Юрійовича є й те, що, опікуючись тривалий час міським басейном, він навчив плавати кілька тисяч школярів міста.

Кидок “суплекс” проводить С. П'янков

У свої шістдесят сім років Відмінник освіти України П. Свистак не полишає роботу, веде уроки фізичної культури, бере активну участь у громадсько-спортивному житті міста.

Минулого року наставникові багатьох відомих борців Закарпаття І. М. Марковичу виповнилося 75 років. Більше піввіку з них віддано активній тренерській і педагогічній роботі. Сьогодні серед відомих тренерів з різних видів єдиноборств зустрічаємо прізвища ряду його колишніх вихованців.

Серед більш ніж півсотні обласних федерацій з різних видів спорту, які працюють сьогодні, кожна п'ята культивує спортивні єдиноборства. Поряд з традиційними – греко-римською та вільною боротьбою, діють федерації самбо, ушу, карате-до шотокан, карате-до SKIF, карате-до фодокан, кіо-куншинкай – карате, та особливо активно утверджує себе дзюдо. З його основою – дзю-дзюцу, любителів боротьби в Ужгороді, Мукачеві, Виноградові Іштван Кутлан знайомив уже у 20-х роках минулого століття.

■ 3. Дзюдо: мистецтво перемагати за допомогою розуму

**Дзю-дзюцу: від Сакаеда
Мураморо до Дзігоро Кано**

Появу дзю-дзюцу, який наприкінці XIX століття став базою для дзюдо, історики пов'язують з Японією епохи раннього середньовіччя. Саме тоді тут почали розмежовувати спортивну боротьбу та самурайське бойове єдиноборство, відоме на той час під назвою

ерої куміуті (рукопашний бій в обладунках). Засновником ерої куміуті вважають японського аристократа Сакаеда Мураморо. Пік популярності цього виду бою припав на період між XI – XV століттями. Він і став підґрунтям для появи дзю-дзюцу. Техніка боротьби ерої куміуті розрахована на ведення бою між супротивниками без зброї або з мінімальною кількістю підручних засобів. Вона була досить одноманітною, складалася із незначної кількості кидків і захватів. Основним елементом цієї техніки був підхід до суперника з наступним захватом, при якому обидва борці намагалися зайняти найбільш вигідну позицію. Значна частина прийомів куміуті перейшла до різних шкіл дзю-дзюцу, де учні оволодівали мистецтвом захватів за відкриті місця, зокрема, руки, шию, суглобні з'єднання і в такий спосіб намагалися провести ефективний кидок чи "залом" кінцівки. Для досягнення цієї мети дозволялося також застосовувати удари кулаком та ногами. Проте останні два прийоми використовувалися рідко, оскільки учасники поєдинку були одягнуті в сталеві обладунки, і це загрожувало серйозними травмами кінцівок.

На першому етапі розвитку дзю-дзюцу арсенал його прийомів складався із кидків через спину, через груди, через голову в падінні, передньої та задньої підніжок та ряду бальзових прийомів для рук і ніг. Сюди ж належали й деякі прийоми, що стосувалися звільнення від "захвату", а також розраховані на захист від двох нападників.

В окремих школах дзю-дзюцу учасники бою мали право застосовувати всі предмети озброєння.

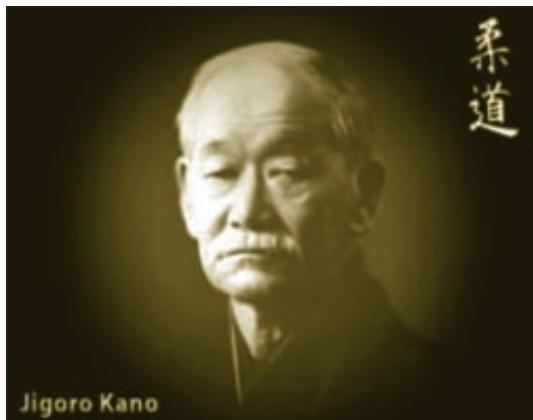
З появою вогнепальної зброї виник й досконаліший варіант захисного панцира – з тонких залізних пластин у вигляді луски, який отримав назву "гусоку". Дещо пізніше з'являється його полегшений різновид – когусуку, що в перекладі означає "малий обладунок" (до його складу входили пов'язки на стегно, наколінники та нарукавники). Цим же терміном було названо й різновид нового бойового єдиноборства, багато в чому схожого з сучасним дзю-дзюцу.

Автором винаходу когусуку вважають Такеноуті Хікаторо. Існує легенда, за якою в одну з ночей 1532 року уві сні перед ним з'явився монах-відлюдник, який продемонстрував йому п'ять способів "захвату" й утримання суперника шляхом застосування бальзових прийомів, а також переконливо пояснив переваги легкого обмундирування перед важким. Побутує думка, що школа дзю-дзюцу, родоначальниця дзюдо, своєю появою завдячує саме цій ночі.

Дзігоро Кано та його "Кодокан"

Дзюдо – один із наймолодших видів східних бойових мистецтв. У часі його зародження співпало з політичними й економічними перетвореннями в Японії після 1868 року, внаслідок яких вона з відсталої феодальної країни перетворилася на потужну й впливову світову державу. Зі створенням регулярної армії тисячі самураїв, що

були основою колишніх князівських дружин, залишилися без служби, їх позбавили права носити меч. Чимало з них переїхали в міста й поповнили лави службовців, вчителів, лікарів. Однак так чинили далеко не всі. Деято з самураїв, враховуючи потяг народу до традиційних народних цінностей, присвятив себе пропаганді різноманітних видів національної боротьби, серед яких особливе місце за-

Дзігоро Кано
(1860 – 1938)

Jigoro Kano

ймала дзю-дзюцу. Оскільки таких шкіл було чимало, між ними виникла серйозна конкуренція, яка час від часу призводила до збройних конфліктів. Аби зарадити такій ситуації, необхідні були кардинальні зміни до існуючої системи. Ідею внести їх і в такий спосіб повернути добру славу традиційному військовому мистецтву загорівся нащадок небагатого самурайського роду з невеличкого містечка Мікаге неподалік Кіото Дзігоро Кано (1860 – 1938).

З ранніх літ він виявив неабиякий хист до гуманітарних дисциплін. Під час навчання в університеті став серйозно задумуватись, яким чином можна досягти гармонії душі й тіла. Найбільш вдалим видом спорту для здійснення цієї мети він визнав дзю-дзюцу. По закінченні університету Кано успішно склав іспит до вищої школи перів – одного з найпрестижніших навчальних закладів Японії. Однак коли постав вибір: готоватися до близкучої кар’єри державного мужа чи удосконалювати знання й практичні навички з військових мистецтв, Дзігоро Кано вибрав останнє.

У 1882 році в Токіо, при храмі Ейсбодзі він організовує власну школу під назвою "Кодокан" – школу вивчення методів бойових мистецтв, яка з часом стала найбільшим у світі центром підготовки фахівців з дзюдо. Щиро закоханий в японські традиції й водночас палкий модерніст, він поставив собі за мету органічне поєднання у заснованій ним школі вимог нового часу з історичними традиціями. Новий напрям боротьби передбачав більшу м'якість у рухах, податливість і вміння уступати. Вивчивши досконало всі відомі на той час стилі дзю-дзюцу, Кано виключив з цієї боротьби найбільш небезпечні прийоми і цим самим зробив її безпечнішим, захоплюючим видом спорту.

Сам термін "дзюдо" він трактував як "шлях краси", "м'який шлях".

Дзігоро Кано розглядав боротьбу дзюдо, в першу чергу, як засіб виховання людини, а не як одну з форм проведення вільного часу. Сутність дзюдо, на його думку, полягає в оволодінні мистецтвом нападати й оборонятися через постійне тренування, загартовуючи тіло й виховуючи волю.

Однак для того, щоб утвердити дзюдо як національний вид спорту і подолати опір традиційних видів японської боротьби, Дзігоро Кано довелося докласти чимало зусиль. Керівники старих шкіл публічно звинувачували "Кодокан" у відсутності практичної бази, провокували сутички між своїми прихильниками та учнями Кано.

Аби припинити таку невизначеність, у 1886 році начальник імперської поліції в Токіо прийняв рішення провести вирішальний матч, за підсумками якого виявити найбільш ефективну школу боротьби, яка б і стала еталоном. У відбіркових змаганнях взяли участь по 15 майстрів із кожної школи. Учні "Кодокано" продемонстрували близьку результати і отримали у 13 поєдинках перемогу, у двох – результат був нічийним. Таким чином, перемога "Кодокано" показала переваги дзюдо над старими школами дзю-дзюцу. Тож уже незабаром новий вид боротьби став широко використовуватись у поліції, армії, а з часом став обов'язковим навчальним предметом у середніх й вищих навчальних закладах Японії. Через рік, у 1887 році, техніка дзюдо, запропонована Дзігоро Кано, була затверджена офіційно.

Упродовж всього життя Дзігоро Кано прагнув через дзюдо створити цілісну систему виховання людини.

Кожен учень "Кодокано", перед вступом до школи складав урочисту клятву. Вона складалася з п'яти пунктів і звучала так:

- якщо я вирішив посвятити себе боротьбі дзюдо, то не відмовлюсь від занять без вагомих на те підстав;
- своєю поведінкою я обіцяю не принизити гідності "додзьо" (залу для боротьби дзюдо);
- я ніколи не видам таємниць школи невтаємниченим і лише в крайньому разі братиму уроки де-небудь інде;
- обіцяю не давати уроків без дозволу на це вчителя;
- клянусь поважати правила "Кодокано" упродовж всього життя як учень, а згодом і як викладач, якщо я ним стану.

Унікальність дзюдо насамперед у тому, що цей вид боротьби підходить людям будь-якого віку, з різним рівнем фізичної підготовки. Оскільки у дзюдо заборонено використовувати всі небезпечні прийоми та завдяки особливій системі страховки та самостраховки, цей вид боротьби є одним з найбезпечніших. Для мільйонів людей дзюдо сьогодні – це перш за все можливість залишатися у добрий спортивній формі, розвивати впевненість у собі та віру у власні сили. Дзюдо розвиває самодисципліну, повагу до себе та до оточуючих, сприяє розвиткові якостей лідера, координації рухів, сили й гнучкості. Майстрів дзюдо насамперед відрізняє не стільки могутня сила, скільки унікальна гнучкість тіла,

пружна податливість, вміння використати силу супротивника у власних цілях.

Оскільки дзюдо спорт, який своїм корінням сягає бойових мистецтв, він також допомагає розвивати контроль над тілом, баланс та близкавичну реакцію.

Техніка дзюдо складається з трьох розділів: кидків, боротьби лежачи і бойового розділу. Щоб оволодіти нею, борці повинні добре виконувати основні її елементи. До них належать перш за все страховка, тобто вміння падати після кидків, не пошкодивши партнера чи себе, уміння вибирати правильний захват або недоступну стійку, а також володіння всіма способами виведення супротивника із рівноваги.

Дзюдо отримала широке визнання завдяки відмінним прийомам кидання, захватам на землі, які включають спеціалізовані кидки, утримання, бальзові прийоми, захвати рук і техніку удушення. Боротьба включає також такі прийоми, як підніжки, підсічки та кидки, за допомогою яких бійці намагалися кинути один одного на килим. Основне – утримати противника, притиснутого спиною до підлоги у такому стані протягом 30 секунд. При цьому застосовуються бальзові прийоми на руку або удушуючі захвати. Незважаючи на те, що дзюдо є бойовим мистецтвом, його філософія, практика та методи засновані на принципі м'якості. Уступити суперників та його силі, використовуючи її у власних цілях – значить перемагати у цьому захоплюючому дійстві.

У Європі дзюдо з'явилося в 1889 році. Першу на європейському континенті школу у Франції відкрив особисто Кано. Незабаром подібні школи з'явилися в Англії, США, Голландії, Німеччині, Кореї.

Друга світова війна на деякий час призупинила розвиток боротьби, однак незабаром її рух "м'яким шляхом" набрав незворотного характеру. Уже в червні 1951 року була заснована Міжнародна федерація дзюдо, яку очолив син Дзігоро Кано Рісей. У 1964 році дзюдо ввійшло до програми Олімпійських ігор. На сьогодні членами міжнародної федерації дзюдо є 178 країн. Цим видом спорту регулярно займаються більш ніж 28 мільйонів чоловік, з них 8 мільйонів – на його батьківщині, в Японії.

Серед прихильників дзюдо зростає кількість жінок. Жіноче дзюдо своїм народженням зобов'язане дружині Дзігоро Кано – Сумако. Офіційне визнання воно отримало в 1934 році, коли сам Кано урочисто оголосив про відкриття в "Кодакано" постійно діючої жіночої секції. Особливо багато прихильниць дзюдо отримало у 80-х роках минулого століття. На той час спеціалісти медичної комісії Міжнародної федерації дзюдо та Європейського Союзу дзюдо дійшли висновку, що жодного негативного впливу на жіночий організм цей вид боротьби не має й схвалили правила проведення змагань серед жінок. Перший чемпіонат Європи серед дзюдоїсток був проведений у 1975 році, чемпіонат світу – у 1980 році. Дзюдо серед жінок ввійшло в Олімпійську програму у 1992 р., а показові виступи дзюдоїсток відбулися у Сеулі на XXIV Олімпійських іграх.

4. Дзюдо на пострадянському просторі

Поява дзюдо на теренах колишнього СРСР значною мірою пов'язана з ім'ям росіянина Василя Ощепкова. Закінчивши свого часу школу "Кодокано", він став палким пропагандистом цього виду боротьби. Певний час він знайомив з дзюдо всіх бажаючих. Однак згодом, переконавшись, що успіхів в цьому виді боротьби можуть досягти лише люди з достатнім рівнем спортивної підготовки, приймав до своїх груп лише інструкторів з фізкультури, працівників міліції та військових. Тренерська кар'єра В. Ощепкова завершилась трагічно: він був репресований і розстріляний, а дзюдо офіційно оголошено "антинародним" видом спорту". Не зважаючи на це, численні учні В. Ощепкова продовжили розпочату ним справу і створили на основі дзюдо новий вид боротьби – самбо. Традиції дзюдо як самостійного виду східних єдиноборств склались значно пізніше.

Вперше радянські дзюдоїсти заявили про себе в 1962 році на чемпіонаті Європи, що проходив у Гессені (ФРН). На глибоке здивування фахівців, дебютанти завоювали на цих змаганнях одну золоту, дві срібні та три бронзові медалі. Першим радянським чемпіоном Європи став Анзор Кікнадзе. Срібло отримав Борис Міщенко – майбутній багаторазовий призер і переможець чемпіонатів СРСР та Європи. Через рік збірна СРСР виграла у командному заліку чемпіонат Європи у Женеві, здивувавши суддів та глядачів ефективною технікою.

Для українських дзюдоїстів зірковим часом у складі збірної команди стали 1964 – 1991 роки. За цей період 15 з них виборювали призові місця у чемпіонатах Європи та світу. Особливий успіх випав на долю вихованців легендарного українського тренера Ярослава Волошука. Його учні 21 раз ставали чемпіонами Європи, більше 10 разів – володарями золотих медалей світової першості. Так, на чемпіонатах Європи 1965 (Мадрид), 1966 (Люксембург), 1968 (Лозанна), 1969 (Остенд) бронзовим призером був Володимир Саунін. Сергій Новиков на чемпіонатах Європи п'ять разів (Берлін – 1970, Гаага – 1972, Лозанна – 1973, Хельсінкі – 1978, Віден – 1980) завоював бронзу, двічі (у Ліоні – 1975 та Відні – 1977) виборював "срібло" на чемпіонаті Європи і чемпіонаті світу, у 1973 році (Мадрид) та 1976 році (Київ) завоював звання чемпіона Європи, а у 1976 році в Монреалі став чемпіоном Олімпійських ігор. Сам знаменитий тренер десять разів ставав чемпіоном України, а також виборов титул чемпіона СРСР.

Славу українських дзюдоїстів у складі збірної СРСР примножували Й Валерій Двойніков, Сергій Мельниченко, Олександр Шуклін.

Чудові спортивні результати на європейському й світовому таємі демонстрували й багато інших українських спортсменів. Серед них Анатолій Бондаренко (тренер А. Леонардов), Володимир Куспіш (тренер І. Ройтман), Анатолій Новиков (тренер Т. Коновець), Валерій Рухлядєв (тренер А. Матюшенко) та ряд інших.

Досвід, набутий українськими дзюдоїстами у складі збірної команди СРСР, став доброю основою для розвитку цього виду спорту в незалежній Україні.

Характерною ознакою сьогодення стає значне розширення "географії" українського дзюдо. Якщо в радянський період центрами підготовки дзюдоїстів виступали в основному Київ, Одеса, Харків, дещо менше – Львів, то у 1991 – 2003 роках все гучніше заявляють про себе дзюдоїсти Дніпропетровська, Донецька, Черкас, Запоріжжя, Луганська. Особливого розмаху набирає змагання юніорів. Своєрідним феноменом можна вважати те, що серед 80 українських дзюдоїстів, які упродовж 1991 – 2002 років виборювали призові місця на чемпіонатах Європи та світу, більшість – представники Надвірної, невеличкого району Івано-Франківщини. Не омінув цей процес і Закарпаття, де з 1977 року почали діяти секції дзюдо при спорткомплексі "Динамо", згодом – при спортивному клубі "Вікторія", а з 1983 р. – відділення при Ужгородській ДЮСШ №1. Вихованець ужгородських тренерів Роман Говоруха до європейського списку кращих юних дзюдоїстів ввійшов у 1999 році.

5. Біля витоків закарпатського дзюдо

Спортивна біографія Андрія Шерегія – випускника Ужгородської середньої школи №2 – типова для багатьох його ровесників 70-х років уже минулого століття. Його вчителем фізкультури був Арпад Степанович Ковач – людина фантастично закохана в спорт, чудовий педагог і організатор спортивних заходів. А тому серед учнів Арпада Степановича байдужих до спорту не було. Андрій вибрав теніс. Ще б пак! Випала нагода опанувати секрети ракетки у талановитого тренера, відомої закарпатської спортсменки, яка 30 років не покидала авансцени тенісного життя, Валерії Людвігівни Шуфрич. Тенісні корти знаходились неподалік плавального басейну, а тому у перервах між тренуваннями хлопець залюбки займався плаванням. Там і помітив його О. Ромбай, – відомий тренер з плавання, серед вихованців якого були уже на той час такі знані спортсмени, як майстри спорту О. Габучія та А. Лазарєв. Коли ж настав час вибору: теніс чи плавання, – вибрав останнє. Уже за короткий час виконав норму кандидата у майстри спорту, брав участь у престижних обласних та республіканських змаганнях з плавання. Та згодом і тренер, і сам спортсмен відчули, що, незважаючи на титанічні зусилля, результати практично залишаються на місці. Крапки над "і" розставила знаний спортивний лікар Таїсія Драга, яка на одному з медоглядів зробила висновок: внаслідок високої питомої ваги тіла, перспектив досягти знакових результатів у плаванні в Андрія нема. Вона ж порадила зайнятися силовими видами спорту. Після періоду певної розгубленості, коли намагався переконати самого себе, що зі спортом треба кінчати й шукати іншу дорогу в житті, все ж звернувся до облади "Дина-

мо". На той час серед любителів спорту особливим авторитетом користувався колишній офіцер-прикордонник Борис Нугманов. У спортзалі "Динамо" на тодішній вулиці Мінайській він на громадських засадах проводив тренування з самбо. З його "легкої руки" на першості Ужгорода у той час виступали 5 збірних команд з цього виду спортивної боротьби. У спорткомплексі "Динамо" Андрій Шерегій пробував свої сили як у класичній, так і вільній боротьбі. З'явилися й перші обнадійливі результати, які дозволили брати участь у чемпіонатах України. Та його вабила "боротьба в одязі", насамперед можливостями застосування широкого арсеналу прийомів, тому й зосередився на самбо. Саме як самбіста на одному з республіканських змагань його виокремив з поміж інших спортсменів відомий київський тренер Петро Карамалак. Він і порадив спробувати вступити до Київського інституту фізкультури і спорту, пообіцявши при цьому і свою підтримку. Тоді, у 1973 році, тут вперше в СРСР було відкрито кафедру самбо і дзюдо.

— Ця обставина, — згадує Андрій Андрійович, — і зумовила остаточний вибір, який визначив все мое подальше життя.

А. Шерегій – чемпіон України з боротьби дзюдо серед студентів та призер Всеесоюзної першості. 1974р.

Команда дзюдоїстів Київського інституту фізичної культури і спорту після чергового тренування (четвертий справа – А. Шерегій). Перед учасниками тренування викладач, тренер Сергій Федорович Матвеєв, автор навчального посібника "Боротьба самбо" (1972)

Незважаючи на високий конкурс – 17 чоловік на одне місце та 7 іспитів, – я став студентом спортивного факультету... Студентом вузу стає ще один вихованець Б. Нугманова – Михайло Міцода.

... Здавалося б, почався етап суцільного “везіння”. Тренер Андрія Шерегія з дзюдо – легендарний Ярослав Волощук, десятикратний чемпіон України та чемпіон СРСР. Серед тих, хто навчався поряд – неодноразовий призер європейської першості з дзюдо, майбутній чемпіон Європи і світу, чемпіон Олімпійських ігор у Монреалі у 1976 році Сергій Новиков, член загальносоюзної збірної команди дзюдоїстів, срібний призер олімпіади Валерій Двойніков. Така атмосфера у поєднанні з відмінними, як на той час, матеріальною базою та організацією навчально-спортивного процесу даються взнаки. Серед найбільш пам'ятних подій того часу перший чемпіонат СРСР з боротьби дзюдо, що проходив 7 – 9 грудня 1973 року у Києві. Участь у ньому брали команди всіх союзних республік, Москви та Ленінграда. “Перший” – це завжди незвіданний, непередбачуваний. У період підготовки збірної України до участі у цих престижних змаганнях з'ясувалося, що виникла проблема з кандидатом у ваговій категорії до 80 кг. Часу для пошуку нового претендента не було, а тому наставник українських дзюдоїстів Ярослав Волощук, включає до їх складу Андрія Шерегія. У Київському Палаці спорту жереб звів його з москвичем Андрієм Цюпаченком – триразовим чемпіоном країни з самбо та кількаразовим призером дзюдоїстської першості Європи. Зрозуміло, що для дебютанта А. Шерегія досвідчений Цюпаченко був недосяжним. Та відступати було нікуди. Для себе після поєдинку Андрій зробив висновок, суть якого й досі намагається прищепити своїм вихованцям: якщо на змаганнях борець продемонструє всі свої можливості, навіть програш сприймається не так боляче. В цьому – одна із захоплюючих функцій змагання.

Участь у всесоюзному чемпіонаті з дзюдо стала для Андрія потужним стимулом для подальшого оволодіння технікою і тактикою. Безкінечні вправи на татамі з партнером і без партнера, вправи для розвитку гнучкості, спритності, координації, швидкості, витривалості, сили, поради досвідчених тренерів і друзів-спортсменів давали позитивний результат. Уже через рік Андрій Шерегій – чемпіон України серед студентів, призер всесоюзної першості.

Та коли уже здавалося, що дорога у великий спорт відкрита, доля посилає йому серйозне випробування: на одному з тренувань він отримує серйозну травму, яка, роздумував тоді, не лише перекреслила амбітні мрії щодо “великого дзюдо”, але й ставила під сумнів можливість продовження навчання у спортивному вузі. Та, на щастя, сталося інакше. Тривале заняття спортом допомогло не лише відновити здоров'я, але й з відзнакою завершити навчання в інституті.

1977 рік – по-справжньому знаковий в історії становлення дзюдо в Ужгороді. Тодішній заступник голови обласної ради товариства “Динамо” І. Шуфрич надсилає до Київського інституту фізичної культури і спорту персональний запит на випускника спортив-

Юні дзюдоїсти в Анталовецькому таборі. У верхньому ряді в центрі – тренер А. А. Шерегій.

Група юних дзюдоїстів – вихованців дитячого спортивного клубу "Юний динамівець" – на пл. Пушкіна в Ужгороді після першотравневої демонстрації. 1979 р.

ного факультету Андрія Шерегія, в якому просить скерувати його для тренерської роботи в обласному спортивному товаристві. Незважаючи на усталену тоді практику "всесоюзного розподілу", прохання І. Шуфрича задовольняють, і Андрій повертається до Ужгорода як перший фахівець з дзюдо – вихodeць із Закарпаття.

Юні дзюдоїсти виступають на традиційному осінньому ярмарку в тодішньому "Комсомольському парку". Жовтень 1978 р.

Уже на перших тренуваннях з членами секції дзюдо, організованої у спорткомплексі "Динамо", він зрозумів, що його покликання — саме дитяча спортивна аудиторія. Невдовзі від бажаючих займатися цим видом спортивної боротьби не було відбою. Довелося навіть розробити спеціальні відбіркові тестові нормативи, лише виконавши які можна було стати членом секції дзюдо. Серед перших його найбільш здібних вихованців — Віктор Морошан, Олександр Товтин, а серед дзюдоїстів другої хвилі — Віктор Куленич, Степан Молнар, Йосип Сейковський, Олександр Костелей, Володимир Цірель, другий призер ЦСК "Динамо" Олександр Тімак. Неодноразово тішився спортивними здобутками таких своїх вихованців як Роман Кордан, Ігор Звенигородський, Тиберій Куштан, Олександр Палоці, Павло Тонцой, Геннадій Левицький, призери першості України брати Михайло та Юрій Бушко.

Оскільки самотужки справлялися із всіма проблемами, що виникали при становленні нового виду спортивної боротьби було важко, на допомогу Андрій Андрійович запрошує Аркадія Землінського, випускника Львівського інституту фізкультури і спорту, який на той час працював на механічному заводі.

Ефективність роботи цього тандему не залишилася непоміченою. А. Землінському вдалося упродовж короткого часу перекваліфікуватись з вільної боротьби на дзюдо і стати одним із його фундаторів в обласному центрі.

У популяризації дзюдо серед молоді не лише Ужгорода, але й області загалом, як це не видається дивним, значну роль відіграв міський спортивний табір для підлітків, схильних до правопорушен. Коли його директор Юрій Коновалов запропонував Андрію Шерегію взяти на себе роль керівника з фізкультури і спорту, погодився з однією умовою: якщо тут будуть і його вихованці — дзюдоїсти "Юного динамівця". Пропозиція була прийнята. Табір в Анталовцях став першим в Україні наметовим спортивним містечком, де завдяки чіткій організації не лише спортивно-оздоровчої,

але й навчально-тренувальної роботи, колишні "важковиховані" діти ставали самими собою, а заняття спортом багатьох з них назавжди відірвало від згубного впливу "вулиці". Досвідом цієї роботи зацікавились далеко за межами області. Приїжджали й педагоги та юні спортсмени не лише з сусідніх областей, але й з Угорщини та Словаччини. Незабутнє враження на вихованців справляли й зустрічі з відомими спортсменами, які були частими гостями табору. В їх числі – майстер спорту з дзюдо, багаторазовий переможець чемпіонату України Сергій Кулішов, чемпіонка СРСР з самбо Тетяна Гаврилова, спортивна біографія якої починалася в Ужгороді, Анатолій Перцев та ряд інших спортсменів. Однак так тривало недовго. На заваді стала тодішня бюрократична машина, бездумне втручання в роботу табору чиновників від освіти, і невдовзі він припинив своє існування.

На той час (1988 р.) радянські спортсмени включаються в ініційовані ще в 60-х роках югославським педагогом і спортивним організатором Мефодієм Кли-

Показові виступи на традиційному осінньому ярмарку в Ужгороді. 1978 р.

**Ярослав Іванович
Волощук – чемпіон
СРСР, десятикратний
чемпіон України.
Його вихованці 21 раз
ставали чемпіонами
Європи й більше
десяти разів –
володарями золотих
медалей світової
першості з різних
видів боротьби.
Легендарний тренер –
один з «хрещених
батьків» відділення
дзюдо при
Ужгородській ДЮСШ
№1**

**Старший тренер
відділення дзюдо
Ужгородської ДЮСШ
№ 1 Віктор Калінін**

менцю міжнародні спортивні ігри школярів ("Малі Олімпійські ігри"). Юним ужгородцям та їх ровесникам з Йошкар-Оли випала честь на XVII дитячій олімпіаді, що проходила в угорському місті Сомботхей, першими представити тодішній СРСР на міжнародних спортивних іграх школярів. А на XVIII дитячу олімпіаду в Андоррі (1989 р.) було направлено лише збірну команду з Ужгорода. Саме тут юні дзюдоїсти обласного центру заявили про себе на повний голос.

Важливою передумовою перших успіхів стало створення відділення дзюдо при Ужгородській ДЮСШ №1.

Зробити це на той час було непросто. За допомогою Андрій Шерегій звертається до Ярослава Волощука, який на той час був державним тренером національної збірної команди з дзюдо. Приїзд у 1982 році до Ужгорода знаменитого спортсмена й тренера, його схвалений відгук щодо організації навчально-тренувального процесу його колишнім вихованцем сприяв тому, що Андрія Шерегія з 1 червня 1983 року офіційно призначають тренером щойно створеного відділення дзюдо при Ужгородській ДЮСШ №1.

Але, як одразу ж з'ясувалося, відкрити нове відділення — це навіть не половина справи, а самісінький її початок. Головне — створити належну матеріальну базу та забезпечити відповідний рівень навчально-тренувального процесу. Де лише не доводилось проводити заняття. З спортивного залу "Динамо", де розпочинали, їх згодом ввічливо "попросили", як представників іншого відомства. І почалися "мандри": спортзал ЗОШ № 2, спорткомплекс "Юність", Будинок вчителя, ляльковий театр у Доманичях, приміщення колишньої лазні, де на той час уже успішно функціонував клуб "Вікторія", і так аж до 2002 року, коли нарешті отримали "прописку" в обладнаному за всіма сучасними вимогами спортивному залі в "Падіюні". З появою в Ужгороді Віктора Калініна — випускника Львівського інституту фізичної культури і спорту — значно ефективніше почали ви-

рішуватись проблеми матеріально-технічного становлення дзюдо, згідно з рівнем організації змагань, розширилася й географія. Все це в поєднанні з ентузіазмом тренерів сприяло тому, що вже невдовзі юні дзюдоїсти Ужгорода заявили про себе не лише на відкритих першостях міста й області, але й за їх межами.

6. “В Андорру, за медалями”

Під таким заголовком наприкінці травня 1989 року газета “Закарпатська правда” вмістила репортаж журналіста А. Михайлова з проводів збірної команди юних спортсменів Ужгорода для участі у XVIII-й дитячій Олімпіаді в однойменній столиці Республіки Андорра, що мала відбутися в період з 2 по 4 червня 1989 року. 28 школярам обласного центру належало помірятись силами з ровесниками з 18 малих міст 12 європейських країн. Така честь випала юним ужгородцям вдруге. Вперше у Міжнародних спортивних іграх школярів вони взяли участь у 1988 році. Тоді вони проходили в угорському місті Сомботхей, а це – майже поруч, тому якогось особливого ажіотажу в ужгородських школярів не виникало. Цього разу шлях лежав аж на край Європи, до Східних Піренеїв, де на кордоні Франції й Іспанії розташована ця маленька країна. Теніс, плавання, легка атлетика і дзюдо – їх мали репрезентувати закарпатці на цій престижній міжнародній спортивній зустрічі.

Проводи команди міська влада влаштувала в залі засідань тодішнього міськкому партії. Окрім спортсменів, запросили батьків, тренерів, представників громадськості міста. Членам команди урочисто вручили виготовлену за спеціальним замовленням оригінальну форму з державним гербом та прапор міської спортивної організації. Обрано капітанів команд: плавців – Дмитра Астахова, тенісистів – Віктора Бараня, легкоатлетів – Андрія Станчака. Команду дзюдоїстів очолив Сергій

Сергій Щербей – переможець дитячої олімпіади в Андоррі. 1989 р.

“Золота” медаль чемпіона міжнародних дитячих ігор в Андоррі, яка була вручена Сергію Щербею 3 червня 1989 р.

Щербей – майбутній перший серед закарпатців майстер спорту з дзюдо.

– Незважаючи на те, що відтоді минуло 18 років, – згадує Сергій, – підготовка до цих змагань і сама поїздка запам'яталися нам на все життя. Ми їхали не просто на змагання, ми їхали перемагати, їхали за медалями. Так були налаштовані всі. Поїздом команда вирушила до Москви, звідти – літаком до Парижа. Кількагодинна екскурсія столицею Франції – і автобус зі спортсменами виїжджав до Андорри. Для нас все відбувалося, наче в казці: чудова спортивна форма, незвичне для тодішнього радянського школяра мерехтіння рекламищих щитів на вулицях, чистота і порядок у громадських місцях, високе представництво офіційних осіб на чолі з Президентом Міжнародного комітету дитячого спорту Фріцом Гленцом...

...І ось – перший день змагань, й одразу ж неочікуваний "сюрприз" для ужгородських дзюдоїстів. Їхньою сильною стороною була боротьба у партері із застосуванням бальових та удушуючих прийомів. Однак організатори змагань внесли певні корективи й вилучили ці прийоми з програми боротьби. Але це не застало зненацька двох Сергіїв, Ігоря та Артура. Тренер Віктор Калінін встиг своєчасно внести корективи щодо тактики боротьби, і спортсмени впевнено виходять на татамі. У ваговій категорії 65 кг Сергію Щербею не було рівних – всі зустрічі він завершує чистою перемогою "іппон", і лише у фіналі, який звів його зі спортсменом Андорри, Сергій із кидка зі спини проводить утримання і перемагає за сумою очок. І так – перше золото.

Бліскуче провів всі зустрічі й Ігор Джуманазаров, який став переможцем у своїй ваговій категорії. Бронзові нагороди отримали Артур Петухов та Сергій Тополянський.

Успіх команди дзюдоїстів Ужгородської ДЮСШ № 1 в Андоррі – став своєрідним підсумком плідної роботи тренерів упродовж попереднього десятиріччя. Що ж стосується членів "олімпійської команди", то кожен з її учасників до цієї перемоги йшов своїм шляхом. Сергій Щербей в секцію дзюдо прийшов першокласником у 1982 році. Першим його тренером у спорткомплексі "Юність", де на той час тренувалися юні дзюдоїсти, був Андрій Шерегій. До поїздки в Андорру за його спину уже були неодноразові перемоги на обласних та республіканських змаганнях. Зокрема, лише упродовж 1987 – 1988 років він п'ять разів виборював першість на змаганнях різного рівня. У березні 1989 року на змаганнях у Дніпропетровську став чемпіоном з боротьби дзюдо серед юніорів у ваговій категорії 65 кг.

Схожими були й спортивні біографії Сергія Тополянського, Артура Петухова.

Що ж стосується "стежки до Олімпу" Ігоря Джуманазарова, то його історія дещо особлива. У кінці 80-х років у числі юних дзюдоїстів були і дві групи хлопчиків з ромських сімей мікрорайонів Шахта та Радванка. Хороший потенціал тренери вбачали в особистостях Горняка, Терпака, Адама. Однак, найяскравіше проявлявся він в Ігоря Джуманазарова. Його батько – казах за національністю, мати – місцева ромка, не заперечували проти захоплення сина

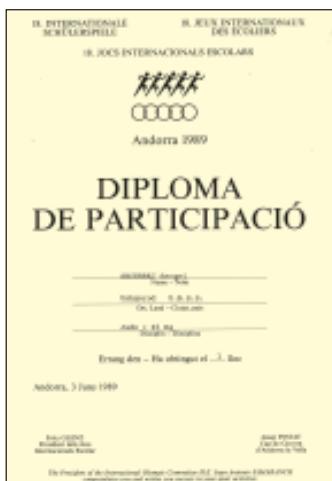
Зупинка на трасі, що веде з Парижа до кордону з Андоррою. Сидять (зліва направо) Ігор Джуманазаров та Артур Пєтухов, стоять – Сергій Тополянський та Сергій Щербей

На стадіоні Андорри – фото з юною спортсменкою з Німеччини. Зліва направо: Сергій Тополянський, Сергій Щербей, Ігор Джуманазаров, Артур Пєтухов

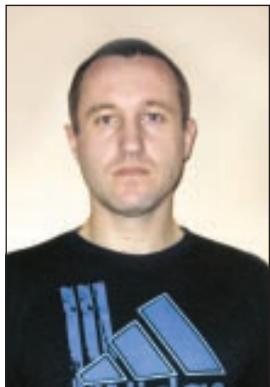
На п'єдесталі пошани – бронзовий призер Міжнародної дитячої олімпіади в Андоррі Сергій Тополянський (на третьій сходинці – зліва)

Диплом переможця 18-х Міжнародних дитячих ігор в Андоррі С. Щербея

Бронзовий призер міжнародної дитячої олімпіади в Андоррі Артур Пєтухов (сидить у першому ряду зліва) з членами команди та тренерами

**Бронзовий призер
олімпіади в Андоррі
Віктор Тополянський.
Нині інженер з
технічних засобів
навчання
Ужгородського
національного
університету**

боротьбою дзюдо. Уже невдовзі хлопець стає чемпіоном України, згодом його зарахували до Харківської спортивної школи-інтернату "Олімпійські надії". На жаль, в майбутньому доля виявилася жорстокою до цього талановитого спортсмена – він трагічно загинув.

Сергій Щербей активно займався боротьбою дзюдо 12 років. Особливо плідними на спортивні здобутки стали для нього 1990 – 1992 роки. Харків, Дніпропетровськ, Луцьк, Київ, Кошице – далеко не повний перелік міст, з яких він повертається у ті роки чемпіоном та призером загальноукраїнських та міжнародних турнірів з боротьби дзюдо. Звання майстра спорту з дзюдо, більше 30 дипломів, грамот, та інших відзнак за спортивні досягнення – з таким ужинком у 1992 році Сергій Щербей завершує навчання в Ужгородській СШ №2. Після цього без проблем складає вступні іспити до Київського державного інституту фізкультури і спорту. Однак хаос і невизначеність початку 90-х років та бажання підтримати батьків у цей нелегкий час, змушують його полишити навчання.

Сьогодні Сергій – приватний підприємець, успішно веде справу, разом з дружиною Аллою виховують донечку Настю.

На запитання, як позначається на його сьогоднішньому житті досвід боротьби дзюдо й перемог на татамі, відповідає, не задумуючись: "Дзюдо для мене – перш за все, вміння працювати, як навчав мене мій тренер за принципом "з повною віддачею, а потім ще стільки же". А ще – вигравати, але не будь-якою ціною, а так як вчить філософія дзюдо та Кодекс честі дзюдоїстів. Сьогодні, на жаль, зустріч з чиновником для вирішення конкретного питання нагадує зустріч на татамі з суперником, який не визнає жодних правил. З іншого боку, дзюдо навчило мене порядності у стосунках з діловими партнерами, наполегливості в досягненні поставленої мети.

Цю ж думку Сергія поділяють і колишні його товариши по команді, бронзовий призер дитячої Олімпіади в Андоррі, сьогодні

**Призер першості
України з дзюдо
Андрій Шерегій –
молодший. Нині
навчається в клінічній
ординатурі Київської
 медичної академії
ім. Шупика**

приватний підприємець Артур Петухов. Четвертий учасник команди – Сергій Тополянський – по завершенні школи навчався на фізичному факультеті УжНУ. Сьогодні він – інженер з технічних засобів навчання факультету суспільних наук Ужгородського національного університету.

7. Клуб “Вікторія” і “вікторії” юних ужгородських дзюдоїстів

Коли у перші роки незалежності України в Ужгороді та ряді райцентрів практично згорнули виробництво більшість промислових підприємств, насамперед тих, що входили до військово-промислового комплексу, для спорту, як і для розвитку соціальної сфери загалом, настали нелегкі часи. Адже саме тут була зосереджена потужна матеріально-технічна база для фізкультурно-оздоровчої роботи, працювали штатні її організатори. Втратили фінансові можливості для їх утримання й колишні профспілкові комітети, добровільні спортивні товариства, на долю яких припадала левова частина витрат на утримання спортивних закладів. В сільських населених пунктах пусткою стали стадіони, спортивні майданчики, більшість з яких перебували на балансі колишніх сільсько-гospодарських підприємств. З об'єктивних причин скоротилося бюджетне фінансування фізкультури і спорту, яке на початку 90-х років становило всього 0,9 відсотка від загальної суми бюджетних витрат. Із зміною форм власності новітні господарі не поспішали вкладати власні кошти у справу, яка не приносить прибутку.

Однак, на щастя, до приватного бізнесу приходять і люди, не байдужі до проблем молоді і спорту.

В Ужгороді одним із перших підприємств, яке, окрім успішного розвитку основної діяльності, взялося й за організацію змістового дозвілля молоді, залучення до занять спортом дітей та підлітків, стала фірма “Ma-

*Президент обласної
федерації дзюдо
Закарпатської
області Ф. Г. Харута*

Після чергового тренування у спортклубі "Вікторія".

Нижній ряд (зліва направо): О. Лешко, О. Костич, І. Мілінєвський, В. Борисевич, Д. Корпош.

У верхньому ряду: Р. Говоруха, С. Лангазо, Я. Стрічко, П. Стрічко. Січень 1997 р.

гістраль". Її очолював на той час Федір Григорович Харута – майбутній голова правління ВАТ "Закарпатінтерпорт", заступник голови ОДА, голова спостережної ради ВАТ "Закарпатінтерпорт", згодом – президент Закарпатської обласної федерації дзюдо.

... Спортом колишній випускник Криворізького політехнікуму, а згодом – Дніпропетровського інституту інженерів залізничного транспорту Федір Харута, займався з дитинства. З поміж інших, перевагу віддавав плаванню та спортивним єдиноборствам. Воочевидь, далися взнаки "неспокійні" гени, що дісталися у спадок від батьків – нашадків запорізьких та забайкальських козаків. Він не полишив занять спортом і під час перебування на інженерних посадах Східносибірської залізниці. А під час проходження у 1985 – 1987 роках строкової військової служби в гвардійському Ужгородському залізничному батальйоні, як командир взводу, а згодом – роти, організовував різного роду змагання не лише у військовій частині. По завершенні служби працював у дирекції з питань обслуговування пасажирів Ужгородського відділку Львівської залізниці.

Коли ж у 1992 році організував й очолив фірму "Магістраль", взявся з групою однодумців за реалізацію ідеї, яку довго виношував – створення спортивного клубу.

Спортивний клуб "Вікторія" розпочав роботу в реконструйованому приміщенні колишньої міської лазні і став центром, навколо якого об'єдналися шанувальники багатьох видів спорту, у тому числі й боротьби дзюдо.

Ідею створення клубу не лише підтримали, але й активно включилися в його організаційне становлення тодішні керівники ряду обласних силових структур, – В. Ф. Підболячний, В. В. Швидкий, С. В. Крижанівський, підприємці брати Віктор та Олександр Антали, професійні тренери В. Калінін, А. Шерегій та ряд інших ентузіастів.

Незабаром клуб “Вікторія”, оснащений найсучаснішим спортивним інвентарем та обладнанням, не лише згуртував навколо себе любителів спорту, але й став “кузнеу” підготовки юних дзюдоїстів.

Тоді, 15 років тому, спортивний клуб “Вікторія” мав, як на той час, все необхідне не лише для загальної фізичної підготовки, але й розвитку ігрових видів спорту. Із завершенням облаштування залу для боротьби дзюдо, він став своєрідною базою удосконалення спортивної майстерності юних борців. Успішно працювала й тренерська рада, яку очолював Віктор Калінін. За твердженням більшості сьогоднішніх майстрів і кандидатів у майстри спорту із боротьби дзюдо – тренування у клубі “Вікторія” стало для них серйозним трампліном для досягнення високих спортивних результатів. Створення належної матеріальної бази, підтримка юних спортсменів під час виїзних змагань у поєднанні з ентузіазмом тренерів сприяли тому, що уже невдовзі юні дзюдоїсти “Вікторії” заявили про себе не лише в області, але й за її межами. Зокрема, у 1997 році на республіканському дитячому турнірі у Києві “Кубок сніговика”, в якому брали участь близько трьохсот юних спортсменів, Віктор Гаврилін у ваговій категорії 35 кг виборов “золото”, Олександр Сабадош та Богдан Станко (відповідно 55 та 35 кг) – отримали бронзові нагороди.

Як і в “Юному динамівці”, згадує майстер спорту Олександр Сабадош, у “Вікторії” боротьбою дзюдо займалися кілька різновікових груп. Серед підлітків 1985–1986 років народження хороши результати демонстрували Віктор Гаврилін, Василь Харута, Андрій Яцина, брати Кризини, Денис Кравцов, Андрій Пишка. Віктор Калінін вражав вихованців вольовим характером, наполегливістю в досягненні мети, категорично забороняв пропускати тренування, не приймаючи при цьому жодних пояснень. Намагався знайомити своїх вихованців із секретами майстерності дзюдоїстів різних шкіл. Навіть у ті часи, коли відеомагнітофони були доступні далеко не кожному, намагався будь-що придбати відеокасети із записами чемпіонатів з дзюдо Європи, світу і Олімпійських ігор, організовував їх колективні перегляди, детально аналізував, а згодом для кожного дзюдоїста підбирає той чи інший нестандартний прийом і допомагав оволодіти ним.

Організація тренувального процесу у клубі “Вікторія” була дещо схожа на ту, що утвердилася у “Юному динамівці”. У понеділок спортсмени, як правило, “кидали на швидкість”, у вівторок – відпрацьовували індивідуально потрібні та улюблені кидки і рухи, у середу – відпрацьовували боротьбу лежачи, чи, як кажуть, у партері, у четвер тренування проходило в основному в тренажерному залі, в п’ятницю – “день боротьби”, у суботу – так зване “кругове” тренування на витривалість. У практику ввійшло проведення спільніх тренувань обох секцій. Одним з найбільш плідних результатів такої спільної роботи стала участь Романа Говорухи в Європейських кадетських іграх у Данії та перемога Олександри Зовдун на європейській першості з боротьби самбо у Болгарії.

**Триразовий чемпіон
України з боротьби
дзюдо, дворазовий
переможець
відкритої першості
Угорщини з дзюдо,
бронзовий призер
європейської
першості серед
юніорів, Роман
Говоруха.
Фото 2000 р.**

8. Європейська "бронза" Романа Говорухи

Як тільки у сім'ї молодих інженерів Ужгородського механічного заводу Володимира та Ірини Говорухи помітили, що в їх Ромки не все гаразд зі здоров'ям, батько прийняв, як здавалося матері, радикальне рішення: не мучити сина пігулками та уколами, а серйозно зайнятись його загартуванням і фізичними вправами. І результати не забарілися. Коли у 1993 р. десятирічного хлопця взяли в секцію дзюдо ДЮСШ №1, яка на той час займалася у спорткомплексі "Юність" Роман уже був добре обізнаний з перекладиною, гантелями, штангою, залишки обливався холодною водою. Заняття розпочав з азартом, тим більше, що загальною фізичною підготовкою вигідно вирізнявся з поміж ровесників. Однак так тривало недовго. Якось на тренуванні виник конфлікт з однолітком, й хлопець полішає секцію.

— Сьогодні, — зізнається Роман, — я добре розумію, що для занять дзюдо, як і будь-яким іншим видом спорту, важливо не лише мати певний рівень фізичної підготовки, але й бути готовим працювати у команді, вміти, коли це необхідно, уступати.

...Повернувшись в секцію аж через три роки, шестикласником. Настанови тренера А. А. Шерегія виконував з таким захваттям, що уже впродовж кількох місяців не лише зрівнявся в майстерності з тими, з ким починав займатися дзюдо, але й показував кращі результати. На одному із занять його виокремив з поміж інших Віктор Калінін і запропонував тренуватись у спортивному клубі "Вікторія", де на той час була краща матеріальна база й більші можливості для спортивного росту. Уже у лютому 1996 року у Києві на Всеукраїнському турнірі з боротьби дзюдо на призи спортивного клубу "Спартаківець" у ваговій категорії 55 кг. Роман виборов "срібло". Влітку того ж року стає чемпіоном міста та області. Тоді ж перемагає на відкритій першості Угорщини з боротьби дзюдо серед юніорів у Будапешті. На першості України, що

Команда дзюдоїстів Ужгородської ДЮОСШ № 1 після успішного виступу на загальноукраїнських змаганнях. Стоять (зліва направо) : Павло Стрічко, Олександр Костич, Роман Говоруха, Іван Мілінєвський. У першому ряду – Віктор Борисевич, Олександр Ляшко, Дмитро Корпош. Січень 1997 р. Чернівці

Вручення нагород переможцям відкритої першості Угорщини з боротьби дзюдо. На першій сходинці – Р. Говоруха. Будапешт, листопад 1996 р.

**Переможці
міжвідомчої
першості України
серед спортивних
товариств з боротьби
дзюдо (зліва
направо)
В. Борисевич,
Р. Говоруха та
бронзовий призер
цих змагань Дмитро
Корпош. Запоріжжя,
1998 р.**

проходила 11 грудня 1997 року, Р. Говоруха стає "срібним" призером. У тому ж 1996 році на юніорському чемпіонаті України з дзюдо, що проходив в Чернівцях, у своїй ваговій категорії став другим.

Перші успіхи на загальноукраїнській та міжнародній арені окрилили. Уже через рік на юніорському чемпіонаті України Роман виборює "золото". Вищу нагороду тоді ж отримує ще один вихованець ужгородських тренерів – Віктор Борисевич, "срібло" – Віктор Гаврилін, "бронзу" – Дмитро Корпош.

Не уступає першості Роман і на чемпіонатах з боротьби дзюдо серед юніорів України 1998, 1999 років.

Особливо багатими були спортивні "ужинки" Романа у 1998 році. У фінальній першості ЦСК "Гарт", що проходила 27–29 квітня у Києві, він стає першим. У травні, на V Міжнародному турнірі "Тайфун на татамі" виборює "золото". На першості України з боротьби дзюдо серед юніорів, що проходила 26–29 жовтня у Запоріжжі, стає чемпіоном серед юніорів у ваговій категорії 73 кг. У вересні 1998 року Р. Говоруха у складі збірної України бере участь у міжнародних змаганнях в Румунії, де займає друге місце.

Пам'ятним для Романа залишаються й Міжнародні змагання, що проходили у Польщі наприкінці травня 1999, де у напруженій боротьбі з сильними суперниками йому вдалося відстояти "бронзу", а також поєдинки на татамі в Словенії.

Піку фізичної форми досягає на місячних зборах дзюдоїстів у Конча-Заспі, де збірна команда України, до складу якої було включено й здібного ужгородця, готувалася для участі у Європейських кадетських іграх. Тренування у складі збірної – це не лише "вищий пілотаж" удосконалення технічних прийомів та комбінацій. Це й нові друзі, нові товариські взаємини, спрямовані на формування командного успіху. На цих зборах Роман особливо зблишився зі своїм тезкою Романом Гонтюком, – майбутнім дворазовим переможцем Європейської першості серед юніорів та срібним призером Олімпіади в Афінах.

– Саме тут, – каже Роман, – прийшло остаточне розуміння того, що належна спортивно-технічна підготовка призводить до перемоги лише тоді, коли спортсмен володіє своїми емоціями, тверезо оцінює суперників та обстановку на татамі загалом. Багатьох з нас, недавніх "есенгівських" дзюдоїстів, тривалий час стримувала недостатня обізнаність із дзюдоїстськими школами західноєвропейсь-

**Спортивні трофеї
Р. Говорухи,
завойовані на
міжнародних
турнірах з боротьби
дзюдо**

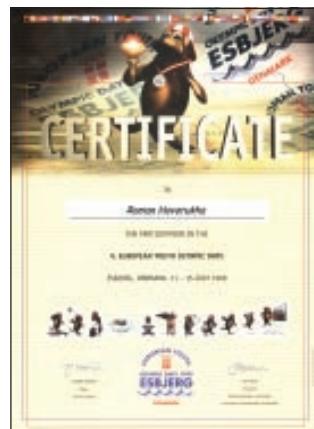
ких країн. В Данії ми переконалися: українська школа дзюдо не лише не уступає багатьом з них, але й у ряді позицій має переваги.

Тоді, у 1999 році, в датському містечку Есберг Роман Говоруха завоював "бронзу", яка стала першою європейською нагородою вихованців відділення дзюдо Ужгородської ДЮСШ №1. Про цю подію писали тоді чи не всі обласні видання — "Новини Закарпаття", "PIO", "Срібна Земля", "Ужгород", "Орбіта-Логос", "Відомості міліції". Публікацію про це 15 червня 1999 року вмістила й Всеукраїнська спортивна газета "Команда". За підсумками року Р. Говоруху було включено в десятку найсильніших спортсменів Закарпаття і визнано кращим спортсменом року.

Окрім дзюдо, Р. Говоруха демонстрував хороші результати й з інших видів спорту — з греко-римської боротьби, штовхання ядра, стрільби. За активну участь у спортивному житті під час навчання на факультеті міжнародних відносин Ужгородського національного університету відзначений подяками керівництва.

... У свої неповні 24 роки Роман досяг багато чого. Успішно закінчив факультет міжнародних економічних відносин УжНУ. Разом з батьком організував власну справу. Першим із закарпатських дзюдоїстів отримав визнання на змаганнях європейського рівня. Він з вдячністю згадує своїх наставників, друзів по команді, те місце, яке займає дзюдо в його житті.

— І сьогодні, — каже Роман, — не перестаю дивуватися, з яким тактом та делі-

**Сертифікат, вручений
Р. Говорусі за участь
у першості Європи в
Данії**

**Чемпіон Європи з
самбо 2001 р.
Олександра Зовдун**

катністю мій тренер вмів не лише заспокоїти юного спортсмена після невдалого виступу, але й одразу ж розбудити у ньому "змагальне завзяття", націлити на перемогу. А це потрібно не лише у спорті, але й у повсякденному житті.

9. Миттєвості перемог Олександри Зовдун

В секцію єдиноборств до тренера Ільгара Кулієва у 1993 році батьки привели її з єдиною метою — загартувати фізично.

— У тодішній невисокій на зріст, худенькій другокласниці, — згадує Ільгар Аріфович, — важко було навіть уявити майбутню дво-разову чемпіонку України з дзюдо та чемпіонку Європи з боротьби самбо серед юніорів. Однак уже на перших заняттях вона звернула на себе увагу тренера серйозним, зважаючи на вік, ставленням до занять, якоюсь недитячою "впертістю" на борецькому килимі. Завдяки наполегливості юної спортсменки та професійній майстерності наставника, уже невдовзі вона перемагає своїх ровесниць на районних та обласних змаганнях. У 1997 році на змаганнях з дзюдо в Чернівцях займає друге місце, у 1999 на першості України була третьою. На перших Спортивних іграх школярів України у вересні 2000 року Олександра Зовдун завоювала перше місце і стала чемпіонкою України у своїй ваговій категорії. У тому ж році — успішний виступ на міжнародному турнірі в Будапешті.

На спортивних здобутках Олександри особливо плідно позначились зусилля ужгородського тренера Віктора Калініна. Саме йому у листопаді 2000 року вдалося вмовити батьків погодитись на переведення доньки на навчання до Ужгородського ліцею та тренування в залі з боротьби дзюдо Ужгородської ДЮСШ № 1. Не забарілися й результати. У грудні 2000 року на чемпіонаті України з боротьби дзюдо серед юніорок вона підіймається на найвищу сходинку. Справжнім "зірковим" часом для Олександри став 2001 рік. На чем-

піонаті України, що проходив 25–26 січня у Києві вона стає чемпіонкою з боротьби дзюдо, а уже через 3 дні – здобуває такий же титул з боротьби самбо. Саме самбо й принесло їй європейське визнання. У складі збірної команди України на чемпіонаті Європи, що проходив у травні 2001 року у Болгарії, майстер спорту Олександра Зовдун у своїй ваговій категорії виходить у фінал і перемагає.

Захопившись самбо, спортсменка не полишає й занять з дзюдо. У квітні 2001 року бере участь у III-х спортивних іграх школярів в Кременчуці, де стає другою у своїй ваговій категорії.

...Сьогодні Олександра – майбутній юрист за фахом, заочно завершує навчання в Закарпатському державному університеті. Як і п'ятнадцять років тому, тричі на тиждень прямує до Іршавського спортивного клубу "Атлант". Але вже в іншій якості. Вона – тренер із боротьби дзюдо та самбо. Поряд з колишнім своїм наставником Ільгаром Кулієвим, готує юних іршавчан до нових перемог на татамі.

10. Розширення географії, утвердження нових традицій

Якщо на перших порах юніорська боротьба дзюдо домінувала в Ужгороді, то надалі ентузіасти прагнули вивести її за межі обласного центру. А тому налагоджують контакти з любителями цього виду спортивних єдиноборств в ряді районів області. Невдовзі секція дзюдо, якою керував інженер-конструктор заводу "Електрон" Еміл Кудрон, запрацювала у Виноградові. З відкриттям іршавського клубу "Атлант", все "голосніше" почали заяvляти про себе й вихованці тамтешнього тренера Ільгара Кулієва. У Хусті секція працювала при стадіоні "Авангард". Її перший тренер Василь Молнар майстерністю дзюдо оволодів під час проходження армійської служби у м. Горькому. Додому повернувся кандидатом у майстри спорту. Уже через рік один з його вихованців Володимир Лемиш став призером обласних та республіканських змагань у ваговій категорії 100 кг. На Воловеччині першопрохідцями боротьби дзюдо та самбо стали Олександр та Володимир Бирковичі.

Все це дозволило не лише проведення обласних змагань з боротьби дзюдо, але й забезпечувало ширше представлення юних закарпатських борців на загальноукраїнських турнірах. Водночас назріла потреба координації роботи тренерів. 17 листопада 1999 року була створена як юридична особа обласна і Ужгородська міська федерація дзюдо, які очолили відповідно голова правління ВАТ "Закарпатінтерпорт" Ф. Г. Харута та тодішній завідуючий відділом освіти (на жаль, нині покійний) В. Г. Балаж. Як зазначено в установчих документах, основною метою Федерації було об'єднання на професійній основі зусиль спортсменів-борців Закарпаття для задоволення та захисту їх спортивних, соціальних та інших спільніх інтересів, сприяння підвищенню їх професійної

"Розбір польотів" після чергового тренування. На передньому плані зліва – старший тренер В. Калінін та президент Федерації дзюдо Ф. Харута

*На черговому тренуванні,
тренер В. Капустей*

В гостях у юних спортсменів – президент Федерації дзюдо, депутат обласної ради Ф. Г. Харута. Червень 2007 р.

Після чергового тренування юних дзюдоїстів (зліва направо) у центрі стоять: тренер А. Шерегій, президент федерації дзюдо Ф. Харута та старший тренер В. Калінін. 2007 р.

майстерності, популяризації боротьби дзюдо на теренах краю. Особливий наголос було зроблено також на сприяння розвитку юніорської боротьби дзюдо, надання всебічної допомоги дитячо-юнацьким спортивним школам, колективам фізкультури.

Створення Федерації дзюдо, наполеглива робота тренерів у поєднанні з підтримкою цього виду спорту рядом спонсорів, сприяли тому, що уже наприкінці 1999 року в Ужгороді пройшла відкрита першість України з боротьби дзюдо серед юнаків 1985 – 1986

Фото на згадку. Учасники 4-го міжнародного турніру дзюдо "Кубок Закарпаття" у спортивному залі Ужгородського палацу дітей та юнацтва.

На спільному тренуванні учасників міжнародного табірного збору в Ужгороді. Жовтень 2007 р.

років народження, в якій взяли участь понад 100 спортсменів. Закарпатські дзюдоїсти вибороли три призові місця. На підведенні підсумків цього престижного змагання керівництво Федерації дзюдо України відзначило високий рівень його організації з боку обласної федерації. Суттєвий внесок у зміцнення матеріальної бази дзюдо в обласному центрі зробили у 2000 році ВАТ "Закарпатінтерпорт" (Харута Ф. Г.), фірма "Онтаріо" (Анталь О. П., Анталь В. П.), страхова компанія "Глобус" (Ганчак В. М.). Ця допомога стала особ-

ливо відчутною під час переобладнання для занять дзюдо при-
міщення в колишньому Будинку вчителя на Православній набережній, яке міська влада на той час виділила юним дзюдоїстам.
Своєчасному та якісному виконанню робіт на цьому об'єкті, Федерація дзюдо значною мірою завдячує ініціативі й організаторським
здібностям старшого тренера Віктора Калініна. Перехід до нового
спортивного залу з кращою матеріально-технічною базою дозво-
лив тренерам задіяти весь арсенал прийомів, що суттєво позначи-
лось на рівні підготовки спортсменів області до участі в 1-й Спартакіаді
школярів України в жовтні 2000 року. Як наслідок Олександра
Зовдуна у своїй ваговій категорії зайніяла перше місце і стала чемпіонкою Спартакіади. Друге місце виборов Роман Говоруха. Добру
спортивну підготовку та належні вольові якості продемонстрував і
Мирослав Станко, який був п'ятим у своїй ваговій категорії.

У тому ж 2000 році юні закарпатські дзюдоїсти взяли участь у
трьох міжнародних змаганнях: двічі в Угорщині й один раз – в
Румунії. На міжнародних змаганнях в Будапешті, що проходили
влітку 2000 року представники команди Закарпаття вибороли 2-ге
призове місце. Хороші бійцівські якості продемонстрували вони й
на офіційних турнірах, що проходили в Польщі та Білорусії.

Зі створенням Федерації спортивне життя дзюдоїств значно
активізувалось. Упродовж короткого часу до занять дзюдо було
залучено близько 500 спортсменів. Уже протягом першого року
існування Федерації два спортсмени виконали нормативи майстрів
спорту, п'ять – кандидатів у майстри спорту. Роман Говоруха, Віктор
Борисевич та Дмитро Корпош стали переможцями першості Ук-
раїни з дзюдо. Перші два із названих спортсменів були зараховані
до збірної команди України з цього виду спорту.

Завдячуючи ініціативі тренерів, спортсмени шкільних вікових
груп упродовж 2000 року брали активну участь у загальноукраї-
нських змаганнях з дзюдо в Києві, Харкові, Львові, Кременчуку,
Івано-Франківську. Та обставина, що на згаданих змаганнях за-
карпатські дзюдоїсти були представлені у семи вагових категорі-
ях, дозволило тренерам відбирати найздібніших юних спортсменів
для цілеспрямованої роботи з ними на перспективу. Хороші ре-
зультати демонстрували група самбістів – Євген Саприкін, Віктор
Борисевич, Мирослав Станко, Віктор Гаврилін, які завойовують
звання майстрів спорту, а іршавчанка Олександра Зовдуна перемагає на кадетському чемпіонаті Європи з самбо.

Загалом лише упродовж останніх десяти років 18 спортсменів
– вихованців Ужгородської ДЮСШ № 1 – здобули звання майстрів
спорту з дзюдо чи самбо, а 40 – кандидатів у майстри спорту з
цих видів спортивної боротьби. Збереженню в клубах Федерації
провідних дзюдоїстів сприяло й те, що Роман Говоруха, Віктор
Борисевич, Дмитро Корпош, Олександр Сабадош вступили на на-
вчання до Ужгородського національного університету.

На цей період випадає і активне прагнення тренерської ради
налагодити тісні контакти із загальноосвітніми школами та вищи-
ми навчальними закладами, найперше – щодо розширення бази
спортивних секцій дзюдо.

11. Новий зал – нові здобутки

Нові горизонти для розвитку дзюдо в обласному центрі відкриється після завершення реконструкції підтопленого двома паводками колишнього залу Падюна для гри в хокей і облаштування тут сучасного залу для боротьби дзюдо. Значною мірою це стало можливим завдяки спонсорській підтримці віце-президента обласної Федерації дзюдо В. С. Ігнатка. Йому, колишньому випускникові Горінчівської середньої школи, що на Хустщині, як нікому іншому була добре відома проблема, якої на жаль й понині не позбулися наші загальноосвітні школи: з одного боку палке прагнення молоді до занять спортом, з іншого – відсутність для цього елементарних умов. Тож коли по закінченні навчання в школі

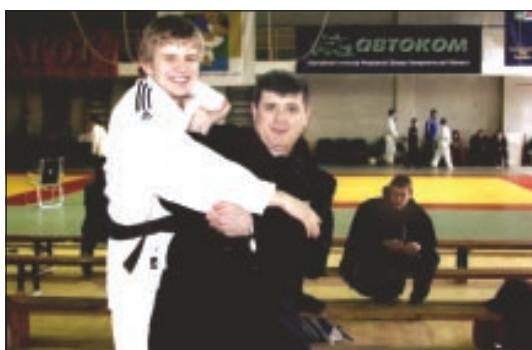
Віце-президент Федерації дзюдо України, голова громадської організації "Дзюдо для всіх", володар 7-го дану з боротьби дзюдо Олександр Нагібін (справа) та старший тренер Ужгородської ДЮСШ №1 Віктор Калінін під час проведення IV міжнародного турніру "Кубок Закарпаття"

*Віце-президент
Федерації дзюдо
Закарпатської
області Василь
Ігнатко*

*Майстер спорту із
боротьби дзюдо
Юрій Ігнатко –
студент юридичного
факультету
Київського
національного
університету
ім. Т.Г. Шевченка*

Спаринг-партнери – батько і син Ігнатки

вдалося вступити до престижного навчального закладу – Харківського юридичного інституту, окрім сумлінного навчання, взявся надолужувати й прогалини спортивної підготовки. Особливо вабили єдиноборства, насамперед дзюдо та самбо. І хоча, зважаючи на упущені за час шкільного навчання можливості, особливих успіхів на татамі не досяг, норматив майстра спорту все ж виконав уже в статусі ветеранів. Активних занять спортом не полішав і тоді, коли працював у органах прокуратури, СБУ, і в часи ведення приватної юридичної практики. Коли ж підріс син Юрко, який, як і батько, захопився боротьбою, став частіше бувати у спортивних залах, де тренувалися юні дзюдоїсти. Саме тоді й прийшло цілковите усвідомлення того, що при залишковому підході до фінансування проблем молоді і спорту, навіть найталановитішим тренерам непосильні високі спортивні досягнення їх вихованців. Успішне ведення власного бізнесу на той час уже дозволило спрямувати на підтримку дитячого спорту частину власних коштів, які вирішив вкласти у реконструкцію спортивного залу Падіону. Знайшлися й однодумці. Федір Харута, тодішній заступник голови ОДА, зокрема, активно прилучився до пошуків коштів на придбання сучасного татамі. Сьогодні, на думку фахівців, зал для боротьби дзюдо Ужгородської ДЮСШ № 1 – один з кращих в Україні – дозволяє проводити не лише обласні та загальноукраїнські змагання, але й міжнародні турніри юніорів з дзюдо "Кубок Закарпаття". Два роки тому переможцем турніру, оргкомітет якого очолював Василь Степанович Ігнатко, у своїй ваговій категорії став його син, майстер спорту з дзюдо Юрій Ігнатко.

Вшанування переможців міжнародного турніру "Кубок Закарпаття – 2005". На першій сходинці – переможець у ваговій категорії 90 кг Юрій Ігнатко. Стоять: зліва Заслужений тренер України Олександр Нагібін, справа – голова оргкомітету Василь Ігнатко

Учасники міжнародного турніру дзюдо "Кубок Закарпаття"

З метою кращого вивчення й застосування у навчально-тренувальному процесі досягнень дзюдо в інших областях України та за її межами, Федерація дзюдо не лише сприяла участі юних дзюдоїстів області в загальноукраїнських та міжнародних змаганнях, але й організації подібних турнірів в обласному центрі.

Серед традицій, які міцно утвердилися – щорічне проведення міжнародного турніру з боротьби дзюдо "Кубок Закарпаття".

Вперше такий турнір пройшов у жовтні 2004 року в спорткомплексі "Юність". На татамі зустрічалися національні кадетські збірні України, Угорщини, Словаччини та команда російського клубу "Самбо – 70". За діючими на той час умовами турніру, змагання проводилося за принципом "стінка на стінку". У фінальному двобої, де зустрічалися дзюдоїсти Росії та України, москвичі зазнали поразки й поступилися першістю кадетській збірній України.

Більше ніж 120 юних дзюдоїстів зібрали "Кубок Закарпаття – 2005". Серед його учасників були представники Росії, Білорусії, Молдови, Словенії, Бельгії та 12 областей України. Вони виборювали дев'ять комплектів нагород. Переможцями цього видовищного змагання у різних вагових категоріях стали росіянин Максим Войцих і Денис Приказчиков, білорус Віталій Шовлюк. Але найбільший успіх і цього разу випав на долю української команди, де переможцями стали киянин Віктор Олійник, харків'янин Олександр Сизов, чернівчанин Роман Паскарь. Вихованець ужгородських тренерів Юрій Ігнатко виборов перше місце у ваговій категорії 90 кг.

Міжнародний турнір "Кубок Закарпаття" з кожним роком розширює горизонти – зростає кількість країн-учасниць та представництв команд юних дзюдоїстів.

Так, на черговому, третьому турнірі з дзюдо, що проходив з 8 по 14 жовтня 2006 р. в Ужгороді за "Кубок Закарпаття" змагалися юнаки 1991 – 1992 років народження. На турнірі було представлено 9 країн, а загальна кількість учасників сягнула 450.

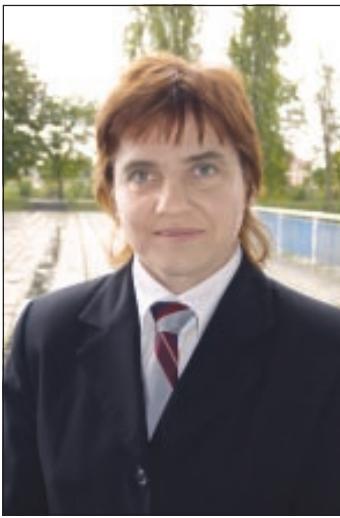
Широкий резонанс серед любителів дзюдо викликало проведення в Ужгороді IV-го міжнародного юнацького турніру з дзюдо

Кожен вболіває за своїх, всі разом за дзюдо

“Кубок Закарпаття”, що проходив 13 – 14 жовтня 2007 року. Сюди, до спортивного залу Падіону, з’їхалися дзюдоїсти 1992 – 1993 років народження з Угорщини, Словаччини, Чехії, Словенії, Росії, Литви, Молдови, Білорусії та представники команд з 15 міст України.

Високопрофесійне суддівство та методичну допомогу в організації і проведенні змагань забезпечила Федерація дзюдо Україні.

Чемпіонку ССР з боротьби самбо Тетяну Гаврилову з Ужгородом зв'язує не лише участь у суддівській колегії міжнародного турніру "Кубок Закарпаття". Тут починалася її спортивна біографія

ни, яку на цьому турнірі представляв її Віце-президент, Заслужений тренер України, голова громадської організації "Дзюдо для всіх", володар 7-го дану Міжнародної Федерації дзюдо, Олександр Нагібін.

Юні дзюдоїсти виступали у восьми вагових категоріях. У перший день змагань серед борців вагою 46 кг перемогу здобув представник команди Росії А. Мушинський, другим став його земляк Р. Тасоєв. Бронзова нагорода дісталася представникам української команди: харків'янину Д. Цимбалу та представникові Львова Т. Лозінському. Коли ж на татамі зустрілися дзюдоїсти вагових категорій 55 та 60 кг, фортуна усміхнулася юним українським борцям: у першій з них "золото" здобув Р. Ліповрог з Ніжина, у другій – одесит А. Биченко. Okрім цього, киянин Т. Месавлішвілі (вага 60 кг) став срібним призером.

У вагових категоріях 66 та 73 кг обидва "золоті" місця знову опинилися у росіян. Р. Ядов, який представляв дзюдоїстів Кривого Рогу та А. Гулаєв з Харкова задовольнилися "сріблом". Бронзові нагороди у цій номінації дісталися також представникам української команди: Д. Шлапаку з Дніпропетровська, львів'янину Ю. Підківці та киянину І. Мироненку.

Загалом юні українські дзюдоїсти на цьому турнірі здобули чотири золоті, три срібні та 8 бронзових нагород. Закарпатську школу дзюдо на турнірі представляли вихованці ужгородських тренерів А. Шерегія та В. Калініна М. Хром'як Е. Феєр, Р. Балашов, а також призери цьогорічних дитячих Олімпійських ігор у Рейк'явіку Ю. Стеблюк та В. Діброва, останній став бронзовим призером у ваговій категорії 90 кг.

У загальному підсумку переможцями турніру "Кубок Закарпаття" стали у своїх вагових категоріях А. Мушинський (46 кг) Москва, О. Губін (50 кг) Харків, Р. Ліповрог (55 кг) Ніжин, А. Биченко (60 кг) Харків, Г. Корелі (66 кг) Москва, Р. Березовчук (73 кг) Москва, А. Сакач (81 кг) Словаччина, Л. Главачек (90 кг) Чеська Республіка, Р. Маханько (+90 кг) Київ.

По завершенні офіційних змагань учасники турніру залишилися на тренувальний табірний збір, на якому мали можливість ознайомитись з особливостями самобутньої техніки виконання прийомів дзюдо, властивих окремим школам дзюдо та їх вихованцям.

Ось яку оцінку дали представники команд-учасниць турніру.

Володимир Богослов, тренер вищої категорії, представник московського спортклубу "Самбо-70"

— На турнірі "Кубок Закарпаття" ми вдруге. Для нас це ще одна добра можливість познайомитись із здобутками шкіл юних дзюдоїстів ряду європейських країн та досвідом українських колег. Це добра база для доопрацювання власної тактики. Особливо важливим вважаю проведення табірного збору юних дзюдоїстів, який започатковано в Ужгороді.

Руслан Янковський, тренер команди Словенії:

— Мої вихованці поки-що не мають досвіду участі в міжнародних турнірах. Тому для нас справжнім відкриттям стали як високий рівень організації проведення турніру, так і об'єктивність та професіоналізм суддів, атмосфера щирої гостинності й доброзичливості з боку господарів турніру, яку ми постійно відчували.

Сергій Котолупець, Заслужений тренер Республіки Молдова, представник Кишинівського спортклубу "Олімпія":

— Для мене, як професійного тренера, цей турнір особливо повчальний з точки зору високого рівня його організації та фахової культури суддів. Щиро заздрю українським колегам, яким вдається залучати до занять дзюдо широке коло дітей та підлітків, заручитися підтримкою спонсорів, завдяки яким Ужгород має чудові умови проведення змагань такого рівня.

Еміль Чачатрен, суддя національної категорії, президент київського спортклубу "Новий вік-2000".

— Приємно, що Ужгород стає містом, на татамі якого уже впродовж ряду років відточують свою майстерність юні дзюдоїсти кількох країн біжнього й дальнього зарубіжжя. Безперечно, це стало можливим, насамперед, завдяки створенню тут сучасної матеріальної бази та професіоналізму тренерів. Важливим є те, що організаторам вдалося забезпечити чудову атмосферу, яка цілком відповідає суті філософії дзюдо.

Цей турнір, переконаний президент обласної Федерації дзюдо Ф. Г. Харута, окрім всього, започаткував новий етап у розширенні зв'язків юних українських дзюдоїстів зі своїми ровесниками з ряду європейських країн. За ініціативою Федерації дзюдо Закарпатської області та підтримки Федерації дзюдо України, зокрема її віце-президента, Заслуженого тренера України, голови громадського об'єднання "Дзюдо для всіх" Олександра Нагібіна, в ході турніру представниками команд-учасниць було підписано угоду про співпрацю. Вона, зокрема передбачає, окрім традиційного обміну спортивними делегаціями, участі команд у змаганнях, що проходитимуть згідно з календарними планами національних та регіо-

Віце-президент Федерації дзюдо України О. Нагібін (перший справа) серед делегатів конгресу Міжнародної федерації дзюдо в Ріо-де-Жанейро. 2007 р.

нальних федерацій дзюдо, її організацію на взаємній основі обміну юними спортсменами з метою їх оздоровлення та відпочинку, інформування тренерами своїх колег щодо появи нових методичних посібників з питань підготовки юних дзюдоїстів, організації змагань, обмін досвідом з питань, що стосуються зміцнення матеріальної бази для занять дзюдо, ефективного використання спортивних об'єктів та управління ними.

12. Борецькому роду нема переводу

Коли після розформування військової частини перед командиром розвідувального батальйону 135 полку 23 Кишинівської дивізії капітаном Ільгаром Кулієвим постало питання: куди податися, — рішення було прийнято одразу ж — на батьківщину дружини Ірини, в мальовничу Ільницю, що на Іршавщині. Уже в жовтні 1992 року, він, азербайджанець за національністю, стає громадянином України. Не виникало особливих проблем й з працевлаштуванням. Маючи за плечами добру фізичну підготовку, звання майстра спорту з вільної боротьби та певний досвід тренерської роботи, запропонував свої послуги Іршавській ДЮСШ. Тут одразу ж взяўся за створення секції дзюдо, яку залюбки відвідували близько двох десятків юних іршавчан. Оскільки ДЮСШ власного спортивного залу не мала, заняття юних борців проводились у приміщенні загальноосвітньої школи. Це, а також відсутність належної для занять спортивною боротьбою матеріальної бази, часто спричи-

няло конфлікти. Ентузіазм і наполегливість тренера І. Кулієва, його безкомпромісність, коли йшлося про інтереси його підопічних, не завжди знаходили підтримку і в тодішнього керівництва ДЮСШ. Зрозумівши, що "головою мура не проб'єш", у 1996 році вирішив шукати іншого місця реалізації своїх тренерських зусиль і виїхати за межі області. Та на допомогу прийшли тодішній голова райдержадміністрації Степан Бобик, а також палкий шанувальник спорту Максим Хохлов, який на той час керував ПТВП "Карпати". Його ідея про створення в Іршаві окремого спортивного клубу, в якому б працювала і секція дзюдо, привела Ільгару Аріфовичу до душі. І хоча приміщення, в якому пропонувалось відкрити цей заклад потребувало серйозного ремонту, уже в січні 1998 року спортивний клуб "Атлант" розпочав роботу. Невдовзі Ільгар Кулієв знаходить й однодумців – активних пропагандистів спортивної боротьби. Серед них – інженер абразивного заводу Володимир Бреус, який на громадських засадах тренував любителів карате-до, юрист Валерій Василиць, який взявся за організацію федерації дзюдо і самбо.

На перших порах татамі юним дзюдоїстам заміняли звичайні матраци, обтягнуті брезентом, однак на ентузіазмі бажаючих займатися цим захоплюючим видом спортивної боротьби це не позначилося. Одночасно створюються і секції самбо, карате, кікбоксінгу. Уже невдовзі вихованці І. Кулієва беруть участь в турнірі дзюдо в Ужгороді, на якому Василь Грищенко та Євген Козар стають переможцями. Згодом добре заявили про себе Яна Зейкан та Андрій Микита. На обласних і загальноукраїнських змаганнях успішно виступали Тетяна Владика, Віктор Староста, Едуард Завидняк, Роман Пишний, Михайло Бойко, Іван Магурський, Іван Митровці та ряд інших здібних вихованців. Про їх спортивну звитягу засвідчують близько двох сотень грамот, дипломів та інших нагород, які сьогодні складають основу своєрідної "галереї спортивної слави" спортклубу "Атлант".

**Ільгар Кулієв –
старший тренер
Іршавської ДЮСШ**

**Майстер спорту з
боротьби дзюдо
Олена Митровці –
студентка
Ужгородського
національного
університету,
майбутній юрист**

**Олександр Зовдун –
 переможець з дзюдо
 на юніорських
 першостях України**

Сьогодні серед вихованців іршавських тренерів – дворазова чемпіонка України з дзюдо та самбо, переможець Європейської першості з боротьби самбо серед юніорів у 2001 році Олександра Зовдун, призери чемпіонатів України Ольга Полончак, Олена Митровці, Михайло Петровці. Навчаючись у Львівському університеті фізичної культури і спорту, чемпіонами Львівщини та призерами чемпіонатів України стали Іван Мигалега, Тетяна Попюрканич.

Чудову перспективу, на думку старшого тренера Іршавської ДЮСШ Ільгара Кулієва, має тринадцятирічний дзюдоїст Юрій Макух. На чемпіонаті України у квітні 2007 року, що проходив в Одесі, він був другим. Влітку цього ж року Юрій виборов першість у своїй ваговій категорії й на міжнародних юнацьких турнірах з дзюдо, що проходили в Івано-Франківську, Львові, Одесі, Херсоні та Ялті. На переконання тренерів, у Юрія є всі можливості для того, аби повторити спортивні досягнення своєї землячки і сьогоднішнього тренера ДЮСШ, чемпіонки Європи Олександри Зовдун.

Перспективними вважають наставники наймолодших дзюдоїстів – Василя Орешка, Івана Васильця, Максима Хохлова, Степана Бобика, Олега Пацкана.

Іршавські тренери переконані: на батьківщині великого Кротона борецькому роду не буде переводу! Така впевненість базується і на постійній увазі до проблем спорту сьогоднішнього голови Іршавської районної державної адміністрації Максима Хохлова. Проводиться ремонт спортивного клубу "Атлант", вирішуються й перспективні питання розширення й оновлення матеріальної бази для занять фізкультурою і спортом. Зокрема, уже у найближчі роки, переконаний голова РДА, реальністю стане в райцентрі плавальний басейн при ДЮСШ, дитячий гімнастичний зал, сучасні роздягальні, а в більш віддаленій перспективі кожна школа матиме свій спортивний зал.

**Голова Іршавської
районної держадміністрації
Максим Хохлов –
палкий прихильник
спорту**

*Юні дзюдоїсти
Іршавської ДЮСШ
демонструють свою
майстерність на
спортивному святі в
с. Білки*

13. “Легка рука” Еміла Кудрона

Перші навички зі спортивних єдино-
борств Еміл Кудрон, сьогоднішній старший
тренер Виноградівської ДЮСШ, отримав
у тодішнього інструктора із спорту Вино-
градівського заводу пластмасових сантех-
нічних виробів, кандидата у майстри спорту
з вільної боротьби Василя Ценди. Коли
ж почав відвідувати заняття в групі, органі-
зований тодішнім заступником начальника
Виноградівського райвідділу внутрішніх
справ Михайлом Танчинцем, одразу ж
зачарувала магія дзюдо. Невдовзі не лише
сам залюбки зaimався цим захоплюючим
видом боротьби, але й став активним

**Еміл Кудрон –
старший тренер
Виноградівської
ДЮСШ**

**Анжела Клещева –
триразова чемпіонка
області з боротьби
дзюдо**

пропагандистом дзюдо серед школярів та молоді райцентру. Згодом, уже працюючи інженером-конструктором на заводі "Електрон" за сумісництвом влаштовується у Виноградівське ВПУ – 34, де у 1990 році й організовує першу в районі секцію дзюдо. Через кілька років його вихованець, випускник Тернопільського педінституту Валерій Горват організував секцію дзюдо при Виноградівській ДЮСШ, в якій розпочали тренування 35 школярів. Сьогодні Валерій Васильович – викладач фізичного виховання Закарпатського державного університету.

Серед найбільш здібних перших вихованців Еміл Емілович з гордістю називає Костянтина Козловського – випускника ВПУ-34, срібного призера першості України у вазі до 100 кг. Отримавши добру спортивно-технічну підготовку в училищі, Костя, навчаючись у Слав'янському авіаційному коледжі цивільної авіації, виконав норматив майстра спорту з боротьби дзюдо. Згодом займався в спортивній школі олімпійського резерву, став кандидатом до складу збірної України.

Коли у 2002 році Еміл Кудрон вирішив зосередитися на вільній боротьбі, тренером з дзюдо став його вихованець, випускник Львівського інституту фізичної культури, Михайло Кормош.

Вихованці виноградівських тренерів неодноразово ставали чемпіонами області з дзюдо в ряді вагових категорій. У 2000 році таке звання вибороли Наталя Нодь та Тетяна Дорогі, у 2001 – Юрій Фулітко, Іван Баняcs, Тетяна Дорогі. На обласних змаганнях з дзюдо у 2002 році першим у своїй ваговій категорії став Василь Потокій. Три роки поспіль (2003, 2004, 2005) утримувала першість серед юних дзюдоїстів області Анжела Клещева. У 2005 році порадували своїх наставників Іванна Чотирбук, Василь Рубець, які стали лідерами обласних змагань.

Ряд юних дзюдоїстів Виноградова подоброму радують уболівальників спорту широким діапазоном своїх спортивних захоплень і фізичних можливостей. Так, дво-разова чемпіонка області з боротьби дзюдо Тетяна Дорогі у 2003 році стала майст-

ром з гирьового спорту. У 2007 році з цієї ж дисципліни виконав норматив майстра спорту Василь Потокій. Триразова чемпіонка області з боротьби дзюдо Анжела Клещева нещодавно стала чемпіонкою України серед юніорок з вільної боротьби, виконала норматив майстра спорту. На першості Європи серед юніорок Анжела була шостою.

У вересні 2007 року юні виноградівці демонстрували свою майстерність на Всеукраїнському турнірі, присвяченому знаменитому землякові Іштвану Кутлану та приуроченому до 745-річчя Виноградова. Анжела Клещева та Іванна Чотирбук у своїх вагових категоріях були першими. Чемпіоном турніру став і наймолодший його учасник Сашко Віраг.

— З легкої руки Еміла Еміловича, — каже сьогоднішній керівник секції ДЮСШ Михайло Кормош, — секція дзюдо у Виноградові за 17 років, з часу її створення, не лише утвердилась у районі, але й встигла серйозно заявити про себе на обласних та загальноукраїнських змаганнях.

14. Дзюдоїстський тандем братів Бирковичів

У Нижньоворітській школі-інтернаті Олександра Бирковича та на два роки молодшого за нього брата Віктора виділяли з поміж ровесників два захоплення — історія та спорт. По завершенні навчання в школі Олександр вступає на історичний факультет Івано-Франківського педагогічного інституту ім. В. Стефаника. Оскільки з усіх видів спорту, якими захоплювався в школі, перевагу надавав єдиноборствам, то в інституті вибрав дзюдо. Під керівництвом досвідчених тренерів Людвіга Саварина та Михайла Данилика уже на

Майстер спорту з боротьби дзюдо та самбо Віктор Биркович і тренер Віктор Калінін. 1996 р.

початку другого курсу стає чемпіоном Івано-Франківського обласного ДФСТ профспілок, виконує норматив кандидата у майстри спорту із дзюдо. Через рік — переможець турніру “Універсіада Прикарпаття”. У квітні 1990 року на змаганнях, що проходили в Калуші у ваговій категорії 90 кг займає третє місце серед спортсменів Української Республіканської ради ДФСТ профспілок. Дипломом другого ступеня відзначено його участь у XVIII спартакіаді профспілок України. Водночас із дзюдо Олександр займається самбо. У вересні

Майстер спорту з боротьби дзюдо та самбо Олександр Биркович (стоїть крайній справа) з юними дзюдоїстами спортклубу "Вікторія". 1997 р.

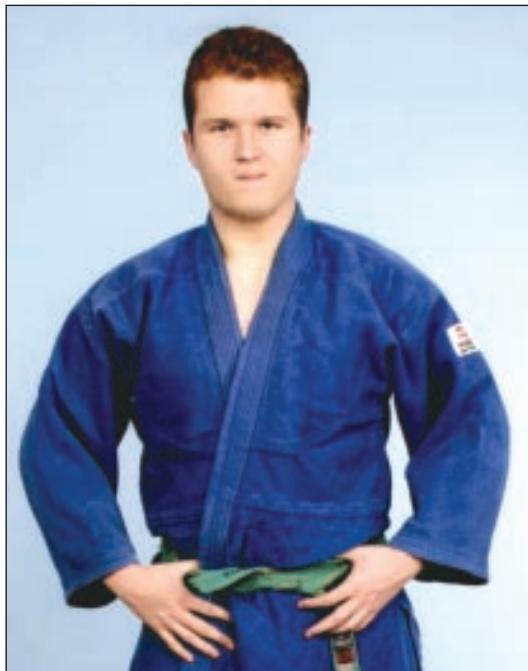
1988 року домагається результату кандидата у майстри спорту з цього виду спортивних єдиноборств. У цьому ж році вибороє першість на міжвузівських змаганнях з боротьби дзюдо, а на спартакіаді області стає переможцем з самбо. На обласних змаганнях, що проходили в Івано-Франківську у лютому 1992 року й увійшли в залік спартакіади спортивних клубів вузів, Олександру Бирковичу не було рівних серед самбістів у ваговій категорії 100 кг.

Після закінчення інституту працював за фахом в Івано-Франківській СШ № 20, відтак у Чернівецькому обласному управлінні УМВС. Та магія татамі вабила постійно, а тому, повернувшись на роботу в Ужгород, Олександр вирішує відновити заняття спортивною боротьбою. За допомогою звертається до Віктора Калініна. Напружені тренування, настанови досвідченого тренера сприяли тому, що на чемпіонаті України з дзюдо, який проходив у вересні 1996 року у Хмельницьку, ввійшов до десятки найсильніших.

Через два роки на турнірі у Кременчуку у ваговій категорії до 95 кг Олександр Биркович виконав норму майстра спорту України з боротьби дзюдо.

Однак на цьому його спортивна кар'єра не завершується. Під час навчання в Національній Академії внутрішніх справ у Києві (1997 – 2000) під керівництвом Заслуженого тренера України Марселя Хасанова на турнірі ім. Школьникова виконав норматив майстра спорту з самбо.

З боротьбою дзюдо та самбо Олександр Биркович не пориває й сьогодні. Працюючи головою Воловецької райради, він є віце-президентом обласної федерації самбо, активно сприяє розвиткові цих видів спорту. Стає у нагоді й отримана під час навчання в інституті кваліфікація інструктора-судді з боротьби самбо. За його сприяння при Воловецькій ДЮСШ запрацювали секції, в яких тре-

**Олександр Сабадош
– майстер спорту з
дзюдо, студент
економічного
факультету
Ужгородського
національного
університету**

нери Михайло Цап, Євген та Василь Савчини допомагають юним волівчанам оволодіти майстерністю дзюдо та самбо.

Схожою є й спортивна біографія молодшого брата Олександра – Віктора. Навчаючись на історичному факультеті в Івано-Франківську, куди у 1988 році перевівся на другий курс з Читинського педінституту, захоплюючись дзюдо та самбо, він брав участь в обласних та міжвузівських змаганнях. У 1991 році на чемпіонаті України з дзюдо у своїй ваговій категорії Віктор Биркович був п'ятим. Після приїзду у 1996 році до Ужгорода приступив до систематичних тренувань у Віктора Калініна. У 2000 році на традиційному турнірі ім. Школьнікова у м. Києві виконав норматив майстра спорту України з боротьби самбо.

Сьогодні майстри спорту України Віктор та Олександр Бирковичі серед тих, хто не лише пропагує розвиток спортивної боротьби на теренах краю, але й активно утверджує її особистою підтримкою юних спортивних талантів.

15. "Про тих, хто нас виводив у люди"

У кожного з нинішніх і колишніх вихованців ужгородських тренерів був свій шлях до дзюдо, свої особисті перемоги. Та всі вони завдячують, перш за все, своїм наставникам. Ось що розповідає про це майстер спорту з боротьби дзюдо, студент економічного факультету УжНУ О. Сабадош.

"Якось до нас додому завітали гості. Був серед них і нині вже покійний Заслужений тренер України з фехтування Василь Герей, який у той час тренував своїх вихованців у спорткомплексі "Динамо". Водночас тут займалися і юні дзюдоїсти. Дізнавшись, що я встиг дещо розчаруватися в секції з футболу, В. Герей порадив спробувати себе в дзюдо. Цю секцію на той час тренували Андрій Андрійович Шерегій та його колега Едуард Петрович Пасько. На першому ж занятті я зрозумів, що саме дзюдо – мій вид спорту. Була п'ятниця, а в дзюдо це – "день боротьби". Тренер поставив мене в пару до тодішньої "зірки" групи. Незважаючи на перевагу у 25 кг, сутічку я програв, і все ж залишився задоволеним тим, що мені дозволили боротися. З того дня кожного наступного тренування чекав з нетерпінням. На перших порах нас вчили правильно падати. І лише згодом тренери перейшли до навчання базовим прийомам дзюдо: кидок через стегно, через спину з "класичним" захватом, задня і передня підніжки. Найбільше, що нас, малих, тішило в тренерові – це його постійні жарти і підбадьорювання. Жодне тренування не обходилося без якихось новацій і веселих завдань. Й сьогодні не перестаю дивуватись, наскільки талановито моїм наставникам вдавалось "ув'язувати" технічний арсенал дзюдо з дитячою непосидючістю, спрітністю та енергійністю. При цьому не ставало на заваді й те, що боролись ми на той час не на татамі, а на звичайному борецькому килимові."

У 1997 році Віктор Калінін вирішив вперше взяти Олександра Сабадоша на виїзні змагання. Тим більше, що у відкритих першостях міста і області, він зазвичай виборював призові місця. Турнір у столиці носив назву "Кубок Сніговика". О. Сабадош переміг у двох сутічках і двічі поступився суперникам. У підсумку посів 3-є місце у ваговій категорії "+55 кг". Через тиждень у обласних газетах "Срібна Земля", "Фест", "Новини Закарпаття" на спортивних сторінках з'явилася інформація такого змісту: "У Києві відбувся республіканський дитячий турнір дзюдоїстів "Сніговик". Серед 300 його учасників із більшості областей України і троє закарпатців з ужгородського клубу "Вікторія" (тренер В. Калінін). І з'їздили в столицю вони недаремно – "золото" дісталося Віктору Гавриліну (вагова категорія 35 кг), а "бронза" - Олександру Сабадошу та Богдану Станку (відповідно 55 кг та 35 кг).

Цього ж року В. Калінін переводить тодішніх восьмикласників ЗОШ № 1 Олександра Сабадоша та Мирослава Станка у старшу вікову групу. Тут на той час займалися ті, кого вважали справжніми майстрами закарпатського дзюдо – юніорський призер чемпіонату Європи і неодноразовий переможець чемпіонатів України Роман Говоруха, переможці і призери чемпіонатів України та міжнародних змагань Віктор Борисевич, Дмитро Корпош, Денис Нем'ятир, Іван Мілінєвський, Олександр Костич. Для "новобранців" групи таке оточення стало справжньою школою майстерності й фізичного гарту.

Коли на початку 2000 р. спортивний клуб "Вікторія" з ряду причин припиняє своє існування, юні дзюдоїсти переходят у щойно

Серед традицій ужгородських дзюдоїстів, які міцно утвердилися – щорічне проведення оздоровочно-тренувального збору в Анталовцях. У його організації активну допомогу А. Шерегію надають колишні вихованці дитячої юнацько-спортивної школи приватний підприємець Тиберій Куштан, випускник медфаку Ужгородського національного університету Андрій Шерегій-молодший та Алекс Палоці, останній, хоча й мешкає у США, прагне бодай раз у 2 – 3 роки потрапити на таке зібрання

Вони одна команда. Колишні вихованці відділення дзюдо Ужгородської ДЮСШ № 1 після завершення змагань. Фото 2007 р.

реконструйований спортивний зал, що знаходився у приміщенні колишнього Будинку вчителя. Об'єднаний тандем досвідчених тренерів "Калінін – Шерегій" домагається нових успіхів. Зокрема, Олександр Сабадош зайняв третє місце у традиційному Будапештському турнірі, перемагає у Львові на турнірі "Світ дитини" та здобуває "срібло" на змаганнях у Харкові. Тоді він переміг у чотирьох сутичках чистими перемогами "іппон", і лише у фіналі поступився "золотом" представнику столичної команди.

Звання "майстра спорту" Олександр Сабадош отримав після перемоги у Всеукраїнському турнірі "Кубок федерації дзюдо", що проходив у Києві 10 листопада 2002 року. Виступаючи у суперважкій вазі (більше 100 кілограмів) він зумів подолати чотирьох серйозних суперників і зайняв перше місце.

"Я глибоко вдячний, – каже він, – всім тренерам секції дзюдо, але особливо В. Калініну і А. Шерегію за те, що вони доклали чималих зусиль не лише для мого становлення як спортсмена, але й виховали цілу плеяду майстрів і просто чудових борців. Сьогодні я переконаний: дзюдо – чи не найзахоплюючий вид спортивної боротьби. Однак секція культивує не тільки японську боротьбу. Ужгородські тренери – універсальні. Вони вчать своїх вихованців елементам самбо, вільної і греко-римської боротьби. Та є ще один не менш важливий момент. Хто знає, де б опинилися окремі із моїх друзів-спортсменів, якби не їх захоплення боротьбою."

2007 рік – своєрідний ювілей дзюдо на Закарпатті: тридцятьріччя створення першої секції з цього виду спортивних єдиноборств в обласному центрі. За цей період багато з тих, кого навчали азам дзюдо А. Шерегій та В. Калінін, стали їх колегами і вчать цьому мистецтву сьогоднішнє покоління юних ужгородців. Серед них – Степан Молнар, Володимир Попович, Олександр Микитчин, Віктор Вербич, Михайло Пальчиць, Володимир Капустей, Юрій Куліш, Едуард Пасько, Олександр Черняк, Дмитро Смагін, Віктор Камінський.

Серед вихованців, що формувалися спільними зусиллями тренерів, уже згадувані майстри спорту: з дзюдо – Сергій Щербей, Віктор Мигович, Михайло Пальчиць, Олександр Черняк, Олександр Сабадош, Юрій Ігнатко, Олена Митровці, бронзовий призер Європи Роман Говоруха, самбісти – Віктор Гаврилін, Євген Саприкін та Олександра Зовдун – чемпіонка Європи. Та найголовніше – віданість ідеалам дзюдо сотень юнаків та дівчат, які за ці роки пройшли через їхню школу. Для більшості з них отримані знання – це не лише володіння прийомами й можливість зберегти здоров'я. Це – вміння володіти своїми емоціями, спрямовувати їх у потрібному напрямку, тверезо оцінювати обстановку не лише на татамі, але й у повсякденному житті. Вміння долати труднощі й перешкоди, змінювати свої звички, якщо вони суперечать поставленій меті.

...Пам'ятним для юних дзюдоїстів став червень 2007 року. Павло Яцина, який успішно пройшов всі відбірні тури чемпіонату Ук-

Дмитро Смагін

Юрій Куліш

Віктор Камінський

Володимир Капустей

Володимир Капустей,
Юрій Куліш, Віктор
Камінський, Дмитро
Смагін – колишні
вихованці А. Шерегія та
В. Калініна, сьогодні – їх
молодші колеги,
тренери відділення
дзюдо

Короткі хвилини відпочинку між тренувальними заняттями – тренери відділення дзюдо Ужгородської ДЮСШ № 1 А. Шерегій та Л. Ковач

райни у ваговій категорії 90 кг у складі збірної команди країни взяв участь у черговому чемпіонаті Європи на о. Мальта. І хоча в особистому заліку ужгородець не став призером, все ж участь у змаганнях такого рівня – добрий заділ для майбутніх спортивних перемог.

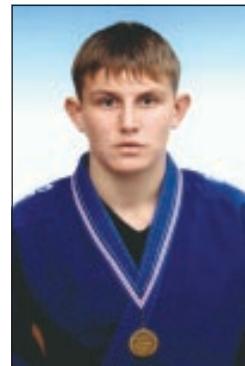
Більш вдалими були виступи юних закарпатців на 41-х Міжнародних дитячих іграх, які проходили у столиці Ісландії – Рейк'явіку. З гордо піднятим прапором України Юрій Стеблюк, Владислав Діброва, Андрій Зацаринний, Елеонора Мошкова та їх колеги по збірній, легкоатлети Ужгородської ДЮСШ № 1 пройшли на параді з нагоди відкриття цього яскравого дійства. Для участі в ньому до Рейк'явіка в країну гейзерів з'їхалося понад тисяча спортсменів віком до 15 років. Ужгород став одним з 65 міст 37 країн світу, які делегували своїх кращих юних спортсменів, аби помірятися силами у семи видах спорту: легкій атлетиці, дзюдо, гольфі, плаванні, гандболі.

... Спочатку всією командою вболівали за юну землячку легкоатлетку Юліану Гудзь, яка першою взяла старт і в стрибках у довжину потрапила до основних змагань. І хоча очікуваної нагороди Юліана не здобула, все ж встановила власний рекорд – 5м 17см.

І ось настав час, коли на татамі з'явилися юні дзюдоїсти. У ваговій категорії до 63 кг Юрій Стеблюк виходить у фінал. Лише у додатковий час його суперник із Словенії зумів отримати перевагу, й ужгородець задовольняється “сріблом”.

На другій сходинці п'єдесталу – вихованець ужгородських тренерів Юрій Стеблюк (зліва)

Владислав Діброва – переможець 41-х Міжнародних дитячих ігор у Рейк'явіку (у ваговій категорії до 81 кг)

Затамувавши подих, всію командою спостерігали за поєдинком Елеонори Мошколи. Привід для хвилювання був серйозний: напередодні дівчинка серйозно травмувала коліно. Однак Елеонора і на цей раз продемонструвала справжні бійцівські якості. Тамуючи біль, після другого поєдинку проводить один із своїх улюблених прийомів і перемагає канадську спортсменку. Ця перемога приносить Е. Мошколі бронзову медаль. Та найбільший успіх очікував на Владислава Діброву, який разом з Андрієм Зацаринним виступали у ваговій категорії до 81 кг. Максимально сконцентрована воля до перемоги, помножена на години напружених тренувань під керівництвом А. Шерегія, В. Калініна, приносять чудовий результат. Владислав впевнено торує дорогу до перемоги. І нарешті – фінал! І хоча суперник – спортсмен з Нідерландів, досвідчений борець, все ж у кінцевому підсумку за сумою набраних очок перемогу присуджують Владиславу. І так – золото!

Не розчарував своїх наставників та друзів по команді й Андрій Зацаринний, який на п'єдесталі зайнів третю сходинку. Вдруге за 30-річну історію закарпатського дзюдо (вперше це сталося на Міжнародних дитячих іграх в Андоррі), юні спортсмени повернулися додому з повним комплектом нагород: золотою, срібною та двома бронзовими медалями.

Ось як оцінюють роль таких змагань в їх подальшій спортивній кар'єрі самі юні спортсмени. А н д р і й З а ц а р и н н и й: "Дзюдо займається упродовж 10 років. Починав у спортклубі "Вікторія", куди мене, п'ятирічного, вперше привів батько. Зараз навчається в 6-му класі Ужгородської гімназії. Участь у міжнародних дитячих іграх у Рейк'явіку ще раз підтвердила: у нас є непогана матеріальна база і хороши тренери, і ми можемо боротися на рівних з ровесниками з інших країн. Незабаром я виїжджаю у США, у місто Сан-Дієго,

Учасники турніру "Кубок Закарпаття" з
угорськими гостями, учасниками змагань.
2004 рік

Вихованці відділення дзюдо Ужгородської
ДЮСШ № 1 (зліва направо) Віктор Добей,
Елеонора Мошкола, Дмитро Осіпов, Андрій
Мельник, Павло Яцина та Іван Ваш зі
своїми наставниками А. Шерегієм,
В. Калініним, В. Капустеєм та Ю. Кулішем
(на передньому плані)

Сучасні технічні засоби допомагають тренерам миттєво фіксувати здобутки і прорахунки кожного спортсмена. А.Шерегій, В. Капустей, В. Калінін та Ю. Куліш переглядають зйомки поєдинків своїх вихованців

Переможець міжнародного турніру "Кубок Будапешта з дзюдо" Андрій Шерегій-молодший (справа, 1993 р.)

Бронзовий призер "малих олімпійських ігор" в Рейк'явіку Елеонора Мошкола з тренером А. Шерегієм. Фото 2008 р.

що неподалік Лос-Анджелеса, для удосконалення англійської мови. Але тренувань не покину. В мережі Інтернет уже вдалося знайти спортивний клуб, де є секція дзюдо. Тамтешнє керівництво попередньо погодилось надати дозвіл для тренування. Думаю, що повернусь через рік не тільки з добрим знанням англійської мови, але й у чудовій спортивній формі".

Ще амбітніші плани Е л е о н о р и М о ш к о л и: "В секції дзюдо я займаюся всього півтора року. До того тренувалася в секції кікбок-

сингу. Мені подобається те, як Андрій Андрійович та Віктор Володимирович організовують тренування. Після змагань у Рейк'явіку для себе особисто я визначила таку мету: упродовж двох років досягти результатів, які б дозволили мені не лише взяти участь у чемпіонаті Європи, але й вийти переможцем у ваговій категорії до 70 кг”.

...Невдовзі після проведення в Ужгороді IV-го міжнародного юніорського турніру з боротьби дзюдо на адресу тренерів надійшла нова приємна звістка: на чемпіонаті України в Києві їх вихованка Олена Митровцій у своїй ваговій категорії стала переможцем і виконала норматив майстра спорту з боротьби дзюдо.

Богатирська естафета Закарпаття триває.

Сьогодні вона в надійних руках сотень юнаків і дівчат, яких полонила магія дзюдо. Від старшого покоління закарпатських спортсменів-борців вони отримали у спадок високі зразки фанатичної відданості ідеалам спорту, нормам спортивної моралі та етики.

Попереду їх чекають нові, радісні і жадані миттєвості перемог на татамі і поза ним. Притім вони усвідомлюють – перемоги приходять лише до борців сміливих, рішучих, з високими морально-вользовими якостями, які на кожному тренуванні, під час кожного із змагань трудяться з повною віддачею фізичних і вользових можливостей, як це робили їхні найбільш титуловані попередники.

Хроніка **борецьких змагань**

За рядками публікацій та архівних документів

1916 рік

У газеті "Erdekes ujsag" ("Цікава газета"; – 1916. – № 37) вміщено фото атлета з підписом: "Молодий борець Іштван Кутлан – надія нашого товариства".

1919 рік

Газета "Спорт ревю" вмістила оголошення про створення в Ужгороді школи зі спортивної боротьби для дітей віком від 5 до 12 років. (Спорт ревю. – 1919. – 21 грудня)

Упродовж двох тижнів в Ужгороді працює секція борців під керівництвом братів Кутланів. Заняття проходять тричі на тиждень: у вівторок, четвер і неділю. 30 грудня у залі "Корони" в Ужгороді відомий борець Іштван Кутлан та актор Пал Зілок, демонстрували глядачам прийоми класичної боротьби. Незважаючи на хитрість актора, який намастив своє тіло жиром, перемогу здобув Іштван Кутлан (Uj Kozlony. – 1920. – 2 січня).

Газета "Спорт ревю" вмістила оголошення про створення в Ужгороді школи зі спортивної боротьби для дітей віком від 5 до 12 років. (Спорт ревю. – 1919. – 21 грудня).

1920 рік

У номері за 20 лютого газета "Мункачі гірек" повідомила: "Клас боротьби, яким керують брати Кутлани, працює з 10 години. Всіх бажаючих просямо з'явитися для запису".

В Ужгороді на площі Кошути, 11 відбулися змагання з джіу-джитсу, боксу та штанги. У змаганнях взяли участь брати Кутлани. (Uj hirek. – 1920. – 5 жовтня).

1927 рік

Відомий борець і художник Іштван Кутлан виїхав у Париж для навчання у знаменитій академії Жульєна. (Uj Kozlony. – 1927. – 30 вересня).

1931 рік

Іштван Кутлан після повернення з Парижа влаштовує виставку своїх картин. (Uj Kozlony. – 1931. – 29 квітня).

1945 рік

Комітет у справах фізкультури та спорту прийняв рішення про створення у всіх неповних та повних середніх школах Закарпаття спортивних колективів. (Молодь Закарпаття. – 1945. – 30 вересня).

1946 рік

В області діють спортивні товариства "Більшовик", "Динамо", "Червона зірка", "Спартак", "Локомотив", створено 570 низових колективів фізкультури. (Молодь Закарпаття. – 1946. – 12 жовтня).

1947 рік

В обласному центрі відбувся парад фізкультурників, в якому взяли участь 1500 спортсменів – представників всіх обласних добровільних спортивних товариств та видів спорту. (Молодь Закарпаття. – 1947. – 7 травня).

Згідно з наказом голови облспорткомітету закарпатського облвиконкому № 54 від 10 листопада 1947 року в Ужгороді з 15 листопада до 5 грудня проходив навчально-тренувальний збір борців, боксерів та штангістів – по 10 спортсменів з кожного виду спорту. Борців тренував П. Пономаренко. (Державний архів Закарпатської області, далі – ДАЗО, ф.1211 – Р, оп.1, од. зб. 20, спр.35).

1948 рік

Дев'ять ужгородських борців взяли участь у змаганнях, які проходили в Одесі з 10 по 14 березня. (ДАЗО, ф.1211 – Р, оп.1, од. зб. 53, спр.3).

1949 рік

В Мукачеві пройшла першість області з боротьби, в якій взяли участь 15 спортсменів. У цьому році в області діяло 18 суддів з цього виду спорту. Троє з них мали першу, семеро – другу та восьмєро – третю суддівську категорію. (ДАЗО, ф.1211 – Р, оп.1, од. зб. 53).

У Ужгороді змагалися штангісти, боксери та борці Закарпатської та Чернівецької областей. З класичної боротьби у своїх вагових категоріях перемогу здобули ужгородець Семенов та борець з Берегова Шомоді. (Молодь Закарпаття. – 1949. – 13 лютого).

1950 рік

У Берегові проведено другу обласну колгоспну спартакіаду, в якій взяли участь 37 борців. У середній ваговій категорії переміг Сидор з колгоспу ім. Дзержинського Тячівського округу. Серед борців найлегшої ваги найсильнішим був борець з колгоспу ім. Сталіна Рахівського округу Штайгер. У важкій вазі рівних трактористу Берегівської МТС Михаю не виявилося. ("Закарпатська правда", 17 вересня).

1951 рік

Вийшла у світ книга К. Коберідзе "Молодим борцям". Її автор – Засłużений майстер спорту, багаторазовий чемпіон СРСР, на сторінках цього видання розповів про свій спортивний шлях, порадив любителям боротьби, як досягти висот спортивної майстерності. (Молодь Закарпаття. – 1951. – 8 червня).

1952 рік

Класичною боротьбою на Закарпатті активно займаються спортсмени обласної ради ДСТ "Динамо" та товариства "Красная Звезда" у Берегові. В інших спортивних товариствах цей вид єдиноборства культивується недостатньо. (ДАЗО. ф. 1211 – Р, оп.1, од. зб. 213).

1953 рік

В Ужгороді проведено тренувальний збір спортсменів-переможців обласної спартакіади. (Молодь Закарпаття. – 1953. – 1 липня).

1954 рік

Протягом липня – серпня в області пройшли районні спартакіади сільських фізкультурників. Збірна команда області з класичної боротьби активно готується до участі у спартакіаді України. (Молодь Закарпаття. – 1954. – 18 серпня).

1956 рік

15 червня в Ужгороді в рамках спартакіади сільських фізкультурників відбулися фінальні змагання з класичної боротьби. Перше місце вибороли представники Мукачівського району. На другому – борці Берегівщини. Третю сходинку зайнайли спортсмени Свалявського району. (Молодь Закарпаття. – 1956. – 27 червня)

1958 рік

10–12 жовтня в Ужгороді проходили фінальні змагання з класичної боротьби, що проводилися згідно з програмою 2-ї спартакіади області. У складі збірних районів по 9 борців не нижче 3-го спортивного розряду, 1939 року народження і старші. Командну першість з класичної боротьби в залік Спартакіади 1958 – 1959 рр. вибороли спортсмени Мукачева. На другому місці – ужгородці, на третьому – представники Мукачівського району. Четвертими були борці Берегівського району. (ДАЗО, ф.1211 – Р, оп.1, од. зб. 568).

1959 рік

Юні борці Закарпаття взяли участь у республіканських змаганнях у Харкові. (Молодь Закарпаття. – 1959. – 24 серпня).

У селі Білки Іршавського району відбулися змагання з класичної та вільної боротьби. На обласній Спартакіаді сільських спортивних товариств, що пройшли у Берегові, серед борців найсильнішими були спортсмени Хустського району. (Молодь Закарпаття. – 1959. – 12 вересня).

1960 рік

У Берегові проведено турнір борців. В особистому заліку найкращі результати показав динамівець Б. Нугманов. У командному заліку перемогли борці Ужгородського торговельного технікуму, честь якого захищали І. Маркович, А. Попович, К. Гонзел.

На першій обласній спартакіаді низових колективів найкращі результати з спортивних єдиноборств показали борці Ужгородського училища прикладного мистецтва та Берегівської меблевої фабрики. (Молодь Закарпаття. – 1960. – 23 вересня).

■ 1961 рік

На турнірі борців чотирьох міст – Ужгорода, Берегова, Мукачева, Сваляви – перемогли спортсмени обласного центру. Чотири перемоги здобув слюсар Ужгородського промкомбінату Петро Турков. Йому, а також борцям Золтані, Семёнову, Голубкову, Гмітрові доручено захищати честь Закарпаття з класичної боротьби у змаганнях спортсменів чотирьох областей України. (Молодь Закарпаття. – 1961. – 11 лютого).

В Ужгороді проведено змагання борців спортивних товариств "Спартак", "Авангард", "Буревісник", "Колос" та Ужгородського гарнізону. Перемогу здобули борці "Спартака". (Молодь Закарпаття. – 1961. – 25 жовтня).

■ 1962 рік

Станом на 1 січня 1962 року в області у секціях з класичної боротьби займалися 500 спортсменів. Норматив першого спортивного розряду підтвердили 10 борців. (ДАЗО, ф.1211 – Р, оп. 1, од. зб. 227, спр.5).

До початку Спартакіади народів СРСР товариство "Спартак" провело у Львові огляд спортивних сил юних борців. На двох килимах змагалося 150 спортсменів з Львівської, Закарпатської, Волинської та Рівненської областей. (Ленінська молодь. – 1962. – 7 червня).

■ 1963 рік

На початок року в секціях з класичної боротьби в області займалися 500 спортсменів, працювали 57 громадських інструкторів з цього виду спортивних єдиноборств. (ДАЗО, ф. 1211 – Р, оп.1, од. зб.227, спр. 754).

■ 1964 рік

7–9 серпня в Ужгороді пройшли змагання з класичної боротьби. У кожній з команд районів і міст були представлені по 8 борців 1945 року народження і старші. (ДАЗО, ф. 1211 – Р, оп.1, од. зб. 227, спр.5).

В Ужгороді пройшла товариська зустріч з класичної та вільної боротьби між командою спортивної школи молоді та борцями спортивного клубу "Варба" з Риги. З класичної боротьби перемогу здобули ужгородці, з вільної – спортсмени з Риги. (Закарпатська правда. – 1964. – 17 грудня).

■ 1965 рік

Упродовж року звання майстра спорту присвоєно 7 спортсменам з різних видів спорту. З класичної боротьби таке звання завоював С. П'янков. (ДАЗО, ф. 1211 – Р, оп.3, од. зб. 285).

В Ужгороді проходив навчально-тренувальний збір з класичної боротьби. Серед кращих 16 борців, які залучалися до участі у ньому – Міланов, Шевченко, Гмітров, Турков, Золтані, Гудзинський, Кузнецов, Тарасюк, Ляшенко.

В Ужгороді відбулися змагання борців і штангістів за програмою обласної Спартакіади профспілок. Серед борців найсильнішими були спортсмени обласному працівників освіти. (Закарпатська правда. – 1965. – 8 червня).

■ 1966 рік

11–12 червня у В. Доброні в рамках спартакіади ДСТ "Колгоспник" пройшли змагання з класичної боротьби. Перше місце вибороли спортсмени Ужгородського району, на другому – Мукачівський район, на третьому – Свалявський. (ДАЗО, ф. 1211 – Р, оп.3, од. зб. 259).

19 червня у Мукачеві пройшла звітно-виборна конференція обласної федерації з боротьби. Головою президії обрано І. Марковича, членами – А. Жукова, П. Туркова, В. Шомоді, І. Золтані. До складу тренерської ради ввійшли П. Турков, С. П'янков, А. Жуков, І. Золтані.

21–23 жовтня на базі Ужгородського гарнізонного будинку офіцерів проведено змагання з класичної боротьби, в яких взяло участь 57 борців. У командному залику перше місце за командою Ужгорода, друге – Мукачева, третє – Іршави.

(ДАЗО, ф.1211 – Р, оп.3, од. зб. 376).

1968 рік

З нагоди 10-річчя міжнародних зв'язків спортсменів Закарпаття з спортсменами Чехословаччини та Угорщини на стадіонах Саболч-Сатмарської області, Східно-Словачського краю та Закарпаття проведено близько 40 товариських міжнародних зустрічей. Okрім борців, у них взяли участь команди фехтувальників, стрільців, легкоатлетів – всього 20 видів спорту. (Молодь Закарпаття. – 1968. – 17 лютого)

1969 рік

У фінальних змаганнях 4-ї республіканської спартакіади профспілок, закарпатські борці були представлені двадцятьма спортсменами, десять з них – з класичної та стільки ж – з вільної боротьби. Змагання з класичної боротьби проходили 10–15 червня у Тернополі. Борці вільного стилю у той же період змагалися у Чернівцях.

У 1969 році у спортивних товариствах області працювало 20 секцій з вільної боротьби, 37 – з класичної та 17 з боротьби самбо.

4–7 червня збірна команда борців обласного центру побувала у словацькому місті Меджилабірці, де перемогла команду місцевих борців з рахунком 6:4.

26–29 вересня ужгородські борці приймали збірну команду м. Снина. Зустріч завершилася нічийним результатом.

(ДАЗО, ф. 1211 – Р, оп.3, од. зб.611).

1970 рік

Для участі у 5-й Спартакіаді СРСР укомплектовано збірну команду області у кількості 162 спортсмені, серед яких 4 – борці. (ДАЗО, ф. 1211 – Р, оп.3, од. зб. 719).

1972 рік

Упродовж року тренерами з класичної боротьби підготовлено 73 спортсмени-розврядники, у тому числі 22 – II-го, 17 – III-го та 34 – юнацького розврядів. (ДАЗО, ф. 1211 – Р, оп.3, од. зб. 719)

1973 рік

З метою якісної підготовки спортсменів області до участі у спортивних іграх молоді СРСР за борцями класичної та вільної боротьби закріплено старшого тренера А. Жукова. (ДАЗО, ф. 1211 – Р, оп.3, од. зб. 773).

■ 1974 рік

24–28 травня у Тернополі пройшли змагання з класичної боротьби, в яких взяли участь ужгородські борці 1952–1955 р. н. У цей же період у Калуші проходили змагання з вільної боротьби, в яких взяли участь і представники Ужгорода. У числі борців, які змагалися за право виступити у цих змаганнях – ужгородці І. Корнов, М. Семенов, С. Лисюк, мукачівець М. Севч, Б. Бондаренко з Виноградова та іршавчанин І. Бейреш. (ДАЗО, ф. 1211 – Р, оп.3, од. зб. 773).

■ 1975 рік

При Закарпатському облспорткомітеті працюють 20 обласних федерацій з різних видів спорту. Федерацію з боротьби очолює С. П'янков, суддівську колегію – А. Жуков, тренерську раду – М. Гмитра. (ДАЗО, ф. 1211 – Р, оп.3, од. зб. 839).

■ 1976 рік

На 2-х молодіжних іграх області у командному заліку 1-ше місце (70 очок) здобули борці з Тячівського району. На другому місці (з сумою 65 очок) – спортсмени Мукачівського району. Третє місце за сумою 59 очок присуджено борцям Берегівського району. (ДАЗО, ф. 1211 – Р, оп.3, од. зб. 896)

■ 1977 рік

Упродовж року в області підготовлено 14 першорозрядників з класичної боротьби, стільки ж – з вільної, по 1 – з боротьби дзюдо та самбо. (ДАЗО, ф. 1211 – Р, оп.3, од. зб. 896).

■ 1978 рік

У спортивному товаристві “Колос” три спортсмени виконали норматив кандидата у майстри спорту з класичної боротьби, два – з вільної. (ДАЗО, ф. 1211 – Р, оп. 3, од. зб. 925).

■ 1979 рік

Класична боротьба культівується у 31 спортивному колективі. В секціях займаються 897 спортсменів, 347 розрядників, серед яких – 1 майстер спорту СРСР, 35 – кандидатів у майстри спорту і першорозрядників.

Боротьбою самбо у 5 колективах займаються 240 спортсменів, з яких – 191 мають спортивні розряди, у т. ч. 1 – майстер спорту, 6 – кандидатів у майстри спорту та першорозрядників.

Боротьбою дзюдо займаються у 3 колективах (35 чол. у секціях, 110 – у ДЮСШ). У спортивних змаганнях беруть участь 74 спортсмени-розрядники, серед яких 12 кандидатів і майстрів спорту.

(ДАЗО, ф. 1211. – Р, оп. 3, од. зб. 952).

■ 1980 рік

У Берегові проведено товариську зустріч борців з Угорщини та Закарпаття.

12–15 листопада Берегово приймало борців з румунського міста Сату-Маре. (ДАЗО, ф. 1211 – Р, оп.3, од. зб. 970)

1981 рік

Збірна команда борців області, до складу якої ввійшли спортсмени Берегова та Мукачева 14–17 червня побували у м. Сату-Маре, де зустрілися з командою місцевих борців. (ДАЗО, ф. 1211, оп. 3, од. зб. 995).

1982 рік

У Луцьку завершились Всесоюзні змагання з боротьби дзюдо серед молодіжних команд союзних республік, Москви і Ленінграда. Українські дзюдоїсти зайняли 3 місце. (Молодь Закарпаття. – 1982. – 11 грудня).

1983 рік

Вихованець Тячівської ДЮСШ Василь Варга переміг на міжвідомчій першості України з класичної боротьби серед юніорів у ваговій категорії 52 кг. Він включений до складу збірної республіки й виступатиме на першості СРСР. (Молодь Закарпаття. – 30 квітня).

На обласних змаганнях з класичної боротьби перше загальнокомандне місце завоювали тячівці. На другому – команда Берегова. Третє місце – за спортсменами Мукачева. (Молодь Закарпаття. 1983. – 12 травня).

1984 рік

9–13 січня у Києві проходила першість УРСР з боротьби дзюдо серед юнаків 1968 – 1970 р. н. Збірна команда області виступала у складі 9 спортсменів.

Серед тренерів з боротьби за підсумками року найкращих успіхів у підготовці борців домоглися: Й. Болдижар ("Спартак", Ужгород), М. Гмитро ("Колос", Берегово), А. Землинський ("Динамо", Ужгород), О. Долинський ("Колос", Хуст) та А. Шерегій (Ужгород, ДЮСШ).

(ДАЗО, ф. 1211 – Р, оп. 3, од. зб. 1067)

1986 рік

1–2 лютого у рамках Спартакіади області серед школярів у Хусті пройшли змагання з вільної боротьби.

26–29 березня юні дзюдоїсти області взяли участь у змаганнях у Києві, що проводилися в рамках спартакіади школярів України.

(ДАЗО, ф. 1211 – Р, оп. 3, од. зб. 1084).

1987 рік

У Стрию проведено традиційний Всесоюзний турнір дзюдоїстів серед юнаків 1973–1975 р. н.. У змаганнях взяли участь 150 юних борців з 12 міст України, а також Башкирії, Молдавії, Латвії, Вірменії. Високу майстерність продемонстрували ужгородські дзюдоїсти. У ваговій категорії 41 кг золоту медаль отримав Михайло Пальчиць, срібні медалі – у Романа Ткачука і Віктора Гінзбурга. Бронзові нагороди отримали Роман Поворозник та Валерій Баран.

На Всесоюзному турнірі у Харкові серед спортсменів 1974–1976 р. н., бронзову нагороду отримав Ринат Гукливський. Хорошу підготовку продемонстрував Андрій Мілютін.

З нагоди відкриття у колгоспі "Карпати" Хустського району ДЮСШ, в якій передбачено готувати легкоатлетів та борців, проведено матчеву зустріч хустських борців зі спортсменами м. Сату-Маре (Румунія).

У Києві відбувся Всесоюзний турнір з дзюдо серед юнаків 1971–1972 р. н. За команду Ужгорода виступали спортсмени "Динамо" та ДЮСШ №1. У ваговій категорії 53 кг. срібло виборов Ю. Бушко. Найсильніші дзюдоїсти обласного центру – чемпіон України А.Черняк та срібний призер Ю. Куліш на цьому турнірі не виступали.

(Закарпатська правда. – 1977. – 19 травня та 28 жовтня).

1988 рік

Згідно із звітом облспорткомітету в області станом на 1 січня усіма видами боротьби у 780 колективах займались 3234 спортсмени. З них 1115 – вільною боротьбою, 689 – класичною. Секції дзюдо відвідувало 380 чол., самбо – 50. (Поточний архів управління молоді та спорту ОДА, далі – ПАУМС ОДА).

1989 рік

В обласному центрі відбувся турнір східних єдиноборств. У змаганнях взяли участь команди з Ніредьгази, Кошиць, Москви, Києва та Ужгорода. (ПАУМС ОДА).

1990 рік

З 27 червня по 1 липня юні борці області взяли участь у змаганнях з дзюдо, які проводилися в Кіровограді. Змагання проходили в рамках республіканської літньої учнівської спартакіади.

Станом на 31 грудня в області працювали 2 відділення дзюдо. Початкову підготовку дзюдоїсти проходили у 17 навчальних групах, навчально-тренувальну – у 6.

(Зведений статистичний звіт за 1990 рік. ПАУМС ОДА).

1991 рік

В рамках першотравневих заходів в Ужгороді проведено показові виступи дзюдоїстів. Команду хлопчиків у кількості 12 чоловік представляв тренер Ужгородської ДЮСШ № 1 Віктор Калінін. Обладра "Динамо" представила команду дівчат – 6 вихованок тренера А. Замлинського. (Наказ облспорткомітету від 19.04.1991 року. ПАУМС ОДА).

1992 рік

Постановою колегії управління у справах молоді та спорту від 28 жовтня у відповідності до показників виступів спортсменів області у змаганнях міжнародного та республіканського рівня визначено базові колективи з комплексування збірних команд основного та резервного складу. З боротьби дзюдо опорно визначено Ужгородську ДЮСШ № 1. (ПАУМС ОДА).

1993–1994 роки

У 3-х відділеннях з боротьби дзюдо нарахувалось 43 навчальні групи, з яких 26 – початкової підготовки, 15 – навчально-тренувальні та 2 групи спортивного удосконалення. Загалом – 325 учнів. (Статистичні звіти. ПАУМС ОДА).

1995 рік

Невдача спіткала закарпатських борців на 1-й літній спартакіаді України. Вихованці тренера Й. Болджара (греко-римська боротьба) набрали всього

14 очок й опинилися на 23 місці. Команда дзюдоїстів у цих змаганнях участі не брала. (Підсумки участі закарпатських спортсменів у 1-й літній Спартакіаді України. ПАУМС ОДА).

1996 рік

Упродовж року у секціях з боротьби дзюдо займалися 258 спортсменів, працювало 4 штатні тренери. За цей період підготовлено 5 спортсменів 1-го розряду, 72 – 2-го та юнацького розрядів. (Статистичний звіт. ПАУМС ОДА).

1997 рік

Постановою колегії управління у справах молодіжної політики, фізичної культури та спорту від 27 грудня базовою організацією для підготовки збірної команди дзюдоїстів у літніх юнацьких іграх визначено Ужгородську ДЮСШ № 1, відповідальними тренерами – В. Калініна та А. Шерегія. (ПАУМС ОДА).

1998 рік

На Міжнародному турнірі з боротьби дзюдо у Дебрецені вихованець ужгородських тренерів Андрій Яцина виборов перше місце. У своїх вагових категоріях на другу сходинку піднялися Ярослав Станко, Віктор Гаврилін, Владислав Синишин. Серед бронзових призерів – Богдан Станко, Василь Кризин. (РІО-інформ. – 1998. – 8 травня 1998).

1999 рік

Три вихованці Ужгородського клубу "Вікторія" зайняли призові місця на проведенному у Києві дитячому турнірі з боротьби дзюдо. Перше місце у своїй ваговій категорії зайняв Віктор Гаврилін. Бронзові нагороди – в Олександра Сабадоша та Богдана Станка. (Срібна Земля - Фест. – 1999. – 21–27 січня).

За підсумками першості України з боротьби дзюдо серед кадетів трьох ужгородців: чемпіона країни Романа Говоруху, бронзового призера Віктора Борисевича та Дмитра Корпоша, – включено до складу збірної України для підготовки до чемпіонату Європи. (Ужгород. – 1999. – 27 лютого).

2000 рік

У спорткомплексі "Юність" вшановано кращих спортсменів та тренерів року. Серед борців кращим спортсменом минулого року визнано бронзового призера європейської першості з боротьби дзюдо Романа Говоруху, серед тренерів – старшого тренера Ужгородської ДЮСШ № 1 Віктора Калініна. (РІО-інформ. – 2000. – 1 січня).

26 лютого у щойно відкритому в колишньому Будинку вчителя спортивному залі проведено першість України з боротьби дзюдо. У змаганнях взяли участь 104 юні борці з Івано-Франківська, Львова, Чернівців, Хмельницького, а також збірні команди Ужгорода та Іршави. Серед представників області призерами змагань стали Олександр Сабадош, Віктор Гаврилін, які зайняли перші місця у своїх вагових категоріях. Другі місця – в представників Іршави Михайла Петровця та Артема Яцканича. Іршавчани Володимир Полончак, Едуард Завидняк, ужгородці – Тімур Роганов, Сергій Панькулич, Богдан Станко, Михайло Дикий – на третьій сходинці. Серед дівчат срібними призерами стали Алевтина Кирик, Ганна Дано, Катерина Маріаш з Ужгорода та Мирослава Бортканич з Іршави. (Ужгород. – 2000. – 4 березня).

2001 рік

З нагоди дня міста в Ужгороді пройшов міжнародний турнір з боротьби дзюдо. Учасники змагань – команди юних дзюдоїстів з Угорщини, Румунії, Росії та представники областей України. Серед закарпатців найкращі результати показали В. Гаврилін та О. Сабадош. Призи вручені також Е. Завидняку, М. Штимаку, В. Куриляку, А. Куруцу. (Соціал-демократ. – 2001. – 13 жовтня).

10–11 листопада у Києві проходив Всеукраїнський турнір та Кубок федерації дзюдо серед юніорів 1983–1985 р. н. У ваговій категорії 81 кг. срібним призером став ужгородець Роман Говоруха. (ПАУМС ОДА).

2002 рік

Чотири перемоги на Всеукраїнському турнірі з боротьби дзюдо здобув учень Ужгородської ЗОШ № 1, вихованець тренерів В. Калініна та А. Шерегія Олександр Сабадош. Виступаючи у ваговій категорії + 100 кг, у фінальному поєдинку він переміг харків'янину Швеця-Шульця і виконав норматив майстра спорту. (Новини Закарпаття. – 23 листопада).

2003 рік

Газета "Срібна Земля" опублікувала матеріал журналіста І. Костевича "Борецька школа Йосипа Болдижара". (Срібна Земля. – 2003. – 7 червня).

У березні дзюдоїсти обласного центру взяли участь у проведенні Міжнародного дитячого фестивалю дзюдо серед юнаків і дівчат 1987–1988 та 1990–1991 років народження, який проходив у Санкт-Петербурзі.

З 3 по 5 травня вихованці відділення дзюдо Ужгородської ДЮСШ № 1 взяли участь у Міжнародному турнірі у Будапешті.

(Поточний архів Ужгородської ДЮСШ № 1)

2004 рік

У березні команда дзюдоїстів області взяла участь у Спортивних іграх школярів України.

15–18 квітня у Харкові проведено першість України з боротьби дзюдо серед юнаків 1992–1993 р. н.

2–3 жовтня юні дзюдоїсти взяли участь у Міжнародному турнірі з боротьби дзюдо у Дніпропетровську.

(Поточний архів Ужгородської ДЮСШ № 1)

2005 рік

На 4-х літніх обласних юнацьких іграх, що пройшли в Ужгороді 12–13 лютого, у командному заліку серед юнаків 1 місце отримали ужгородські дзюдоїсти, 2 – 3 місця зайняли відповідно команди Іршави та Виноградова.

На першості України з боротьби дзюдо серед юнаків та дівчат 1991–1992 р. н., у ваговій категорії 81 кг. перше місце виборов вихованець ужгородських тренерів В. Калініна та А. Шерегія Павло Яцина. У ваговій категорії 66 кг бронзову нагороду отримав Андрій Мельник. Змагання проходило у м. Києві 17–18 грудня.

(Витяги з протоколів змагань. ПАУМС ОДА).

2006 рік

З 18 по 20 лютого у Луганську проходив чемпіонат країни з дзюдо серед юнаків та дівчат 1990–1992 р. н. У командному заліку закарпатські дзюдоїсти зайнняли 13 місце (з 27). В особистому заліку у ваговій категорії 90 кг бронзовим призером чемпіонату став Ю. Ігнатко. (Витяг з протоколу змагань. ПАУМС ОДА).

2007 рік

На чемпіонаті України з дзюдо серед юнаків, який проведено в Одесі 20–22 квітня, у ваговій категорії 47 кг 2 місце зайняв вихованець тренера Е. Кулієва Юрій Макух.

На Міжнародному юніорському турнірі з дзюдо “Тайфун на татамі” (Київ, 12–13 травня) бронзовим призером у ваговій категорії 78 кг стала Олена Митровцій.

На Чемпіонаті України з боротьби дзюдо серед юнаків та дівчат віком до 17 років, який пройшов у Луцьку 22–24 липня кандидат у майстри спорту Павло Яцина, який виступив у ваговій категорії 90 кг, став срібним призером.

З 7 по 9 листопада у Харкові проведено чемпіонат України з боротьби дзюдо серед юнаків і дівчат віком до 15 років. У команді Закарпаття, яка зайнняла 12 місце, найкращі результати показали Ростислав Балашов та Юрій Стеблюк.

(Витяги з протоколів змагань. ПАУМС ОДА).

ЗМІСТ

Цілюще джерело духовного багатства й фізичного здоров'я. Передмова Олександра Нагібіна, Федора Харути	5
1. Першопрохідці	8
2. Борецька школа Іллі Марковича	12
3. Дзюдо: мистецтво перемагати за допомогою розуму	22
4. Дзюдо на пострадянському просторі	27
5. Біля витоків закарпатського дзюдо	28
6. "В Андорру за медалями"	35
7. Клуб "Вікторія" і "вікторії" юних ужгородських дзюдоїстів	39
8. Європейська "бронза" Романа Говорухи	42
9. Миттєвості перемог Олександри Зовдун	46
10. Розширення географії, утвердження нових традицій	47
11. Новий зал – нові здобутки	52
12. Борецькому роду не буде переводу	58
13. "Легка рука" Еміла Кудрона	61
14. Дзюдоїстський тандем братів Бирковичів	63
15. "Про тих, хто нас виводив у люди"	65
Хроніка борецьких змагань	75

Науково-популярне видання

**МІЛЬЧЕВИЧ Іван Іванович
ШЕРЕГІЙ Андрій Андрійович**

БОГАТИРСЬКА ЕСТАФЕТА ЗАКАРПАТТЯ

Від класичної боротьби до магії дзюдо

Фотографії

Художнє оформлення
та художньо-технічна редакція

М. М. Дем'яна

Комп'ютерний дизайн Л. В. Слов'янин

Коректор М. П. Керецман

Здано на виробництво 22. 01. 2008.

Підписано до друку 00. 02. 2008.

Формат 60 x 100/16. Папір крейдований.

Офсетний друк. Гарнітура "FreeSet".

Умов.-друк. арк. . Умов. ф.-відб. . Облік.вид. арк. .

Замовлення № . Тираж прим.

ВАТ "Видавництво "Закарпаття"
88011, м. Ужгород, вул. Гагаріна, 42/1
Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 1548
Від 29. 10. 2003 р.

Друк ВАТ "Видавництво "Закарпаття"
88011, м. Ужгород, вул. Гагаріна, 42/1
E-mail: main@vz.com.ua
<http://www.vidzak.karpat.org>

Мільчевич І. І., Шерегій А. А.

М 60 Богатирська естафета Закарпаття: Від класичної боротьби до магії дзюдо / Передмова Олександра Нагібіна, Федора Харути. — Ужгород: ВАТ "Видавництво "Закарпаття", 2008. — с., іл.

ISBN 966-347-045-3

Як Черкащину Іван Піддубний, так Закарпаття Кротон (теж Іван, Фірцак, уродженець мальовничого села Білки на закарпатській Іршавщині) небуденними якостями силача-борця уславив на весь світ. У книзі журналіста Івана Мільчевика та майстра спорту з боротьби дзюдо Андрія Шерегія прослідковано набутки закарпатців з класичної боротьби та дзюдо на борецьких килимах і на татамі краю.

ББК